

Untitled

Güney Azerbaycan'ın meşhur Azeri Şairi M:HÜSEYİN ŞEHİRİYAR

ŞEHİRİYAR

Çağdaş İran şairleri arasında çok değerli bir yere sahip olan Şehriyar'ı İran Edebîyatı'nda neo-klasik dönemin öncülerinden biri olarak adlandırırsak yanlış yapmış sayılmayız. Zira Şehriyar çağdaş şairlerden çok Fars Edebîyatı'nın eski büyüklerine benzemektedir, Bu ifademiz, Şehriyar'ın çağdaş şairlere has özellikleri kendinde barındırmadığı anlamında değildir. Öldükten sonra ya da ölüm eşiğinde veya hayatlarının son günlerinde şöhret ve iftihar doruğuna tırmanan bir çok şiir ve edebîyat üstadının aksine Şehriyar, hayatı boyunca, gençliğinin daha ilk yıllarında şöhretten nasibini almıştı. Dr. Menuçehr Mortazavi'nin ifadesiyle : "Şehriyar'ın adı çağdaş edebîyat kavramıyla at başı gitmektedir; çağdaş Fars şiiri Şehriyar'ın divanı ve eserleriyle sağlam ve kopmaz bir bağa sahip olmuştur. Yaygın kanaatin aksine çağdaş olma kaygısı ve sanat icra etme çabası Şehriyar'ın şöhretini gizleyememiştir. İran Edebîyat Tarihinde Şehriyar'ın adı Azerbaycan'ın övünç kaynağı tanınmış şairleri olan Katran, Şems, Homam ve Saib Tebriz'i gibi şöhretlerin isimleriyle aynı sırada yer almaktadır. Şehriyar'ı Saib'in deyimiyle "renkli düşünce ve şiirleri Tebriz yöresini neşe ve mutluluk baharında cennete bürüyen talihlilerden biri" olarak kabul edebiliriz.

Buna ek olarak Şehriyar'ın şiirleri hem ilmi ve edebî mahfillerde tartışılıp değerlendirilmekte; aşık gençler heyecan verici şiirlerini çocukluk döneminin anısına terennüm etmekte; perişan gönüllü yaşlılar da onun şiirlerini okuyarak hayal aleminde de olsa gençlik yıllarında sahip oldukları neşe ve coşkuyu yeniden yakalayabilmektedirler. İşte bu yüzden Şehriyar gibi daha hayattayken böylesine bir kabul gören çok az şair vardır. Onun için Şehriyar'ın adı ve şöhretinin çığı, yalnızca İran'da değil coğrafi sınırları aşarak artık yırtılmış demir perdelerin ardında, Rudeki ile beraber Ceyhun'un ötesinde yankılanmıştır. Artık çalgıcılar onun şiirlerini besteleyip okumakta; ressamlar onun şiirlerini betimleyen resimler yapmakta ve gönül sahipleri büyük bir şevkle eserleri üzerinde çalışmaya koyulmaktadır. Öyle ki bu manevî etki ve nüfuz Kafkas şairleri (Azerbaycan Cumhuriyeti) arasında "Hasret Edebîyatı" olarak isimlendirilen yeni bir edebî türün ortaya çıkmasına neden oldu.

Bu başarısının farkında olan şair, bir gazelinde bu hususa şöyle değiniyor:
Ne tek İran'da gelgele salmış nefesim

Untitled

Bah ki Türkiye'de Kafkas'ta ne goğa iledim
(Nefesim yalnızca İran'da fırtına koparmadı
Gör ki Türkiye ve Kafkasya'da ne gürültü kopardım)

Şehriyar'ı diğer çağdaş şairlerden ayıran en önemli özellikleri şöyle sıralayabiliriz: Fars Edebîyatı'nın köklü geçmişi ve görkemi, Fars şiirini lafzî ve manevî açıdan doruğa çıkararak büyük ve asil şairlerin varlığı göz önünde bulundurulduğunda Şehriyar, en fasih ve en belîğ sanatsal yapıtlar ortaya koyarak böylesine ünlü sanat pehlivanlarının yanında layık bir mevkie oturabilmiştir. Halbuki Şehriyar'ın henüz ortaya çıkmadan sönüp giden veya ölümleriyle edebî yaşamları da son bulan bir çok çağdaşı vardı.

* Şehriyar'ın bir diğer özelliği onun Fars şiirine getirdiği yeniliklerdir. Şöyle ki; eskilerin üslubunu özellikle gazel kalıbında devam ettirmesine ek olarak, Fransız edebîyatı, Osmanlı Türkiye'si ve Kafkas şair ve yazarlarına aşinalığı, 19. asır romantik edebîyatıyla iç içe olmasını beraberinde getirmişti. Bu husus Şehriyar'ın şiirlerinde açıkça göze çarpmakta ve "Şehriyar Ekolü" olarak adlandırılmaktadır.

* Şehriyar'ın dünyaca tanınmasını sağlayan bir başka özelliği onun Azeri Türkçe'siyle yazdığı şiirleridir. Şehriyar'ın bu dilin parlak şairleri içinde parlayan bir yıldız olduğu rahatlıkla söylenebilir. Zira a, çağdaş Azeri Türkçe'sinin şaheseri olan "Haydar Baba"ya Selam" isimli manzumeyi kaleme alarak Doğu Edebîyatı'nın bu bölümünde kendisini ebedileştirebilmiştir.

Şehriyar'ın yazdığı şiirlerin iyi yönlerini, insanı büyüleyen güçlü ifadelerini zikretmemiz onun zayıf ve kusursuz şiirlere sahip olmadığı anlamına gelmemektedir. Divanında bütün şairlerde olduğu gibi edebî açıdan pek bir değere haiz olmayan şiirlere rastlanır, ancak Şehriyar'ın yazdığı şiirler arasında yer alan güzel ve herkesçe beğenilen örneklerin fazla olması onun bu konudaki kusurunu örtmüştür. Onun için büyük edebî şahsiyetlerin kaleme aldığı eserlerin zayıf noktalarını tetkik ederek ortaya koymamız, bu büyük şahsiyetlerin sahip olduğu yüksek makamı gölgelemek amacını taşımamaktadır. Gayemiz bu yorumlar ışığında, onların azimli, fakat bu yolda daha yeni yeni ilerleyen takipçilerin bu eksiklik ve yanlışlıkları tekrarlamamaları için yardımda bulunmaktır. Şehriyar edebî zevki ve doğuştan sahip olduğu şairlik yeteneğinin yanı sıra, İranlı şair ve sanatçılardan çok azının sahip olduğu nevi şahsına münhasır ahlakî hususiyetlere sahipti. Bu hususiyetlerin tamamını gençliğinde onun vefalı dostlarından olan samimi ve yakın bir arkadaşı külliyatına yazdığı önsözde açıklamıştır. Bu yakın arkadaşı sayesinde haddinden fazla inzivaya çekilmiş olan

Untitled

Şehriyar'ın diğer yönleri, ruhî incelikleri açıklığa kavuşturulmuştur.

İran'da tahakkuk bulan İslam İnkılabı'ndan sonra bendeniz şahsi istek ve ilgim yanı sıra meslekî konumumun da müsait olmasından dolayı Şehriyar ile defalarca görüşebilme imkanını yakaladım. Daha o zamanlar, İran'ın çağdaş tarihinin edebî ve siyasi değişim ve dönüşümlerini çok yakından yaşamış; iyi şöhret sahibi ve son yarım asrın tanınmış şahsiyetlerinin çoğuyla yakın ilişki kurmuş, bir çok hadisenin canlı bir belgesi durumunda olan bir kimsenin, yaşlılığın getirdiği problemlerden ötürü bu değerli hatıraları araştırmacıların hizmetine sunmadan bu dünyadan göçüp gidebileceğini hissetmiştim. Bu yüzden hayatının son günlerinde yani ölümüyle sonuçlanan son hastalığından önce Şehriyar'ın hatıralarını kendi ağzıyla 120 dakika süren bir kasette sesli ve görüntülü olarak kaydetmeyi başardım. Bu hatıralar Şehriyar'ın doğumundan görüşmenin yapıldığı zamana kadarki bir dönemi kapsamaktadır. Böylece Allah Teala'nın lütfuyla gerçekleşen bir girişim sayesinde gelecek nesillere Şehriyar'ın hatıralarını kendi ağzından aktarabilme imkanı sağlanmış oldu.. Bu görüşmenin video kaseti İran Radyo televizyon kurumu arşivinde saklanmaktadır. Miknatıslı kasetlerin ömrü az olduğundan bu görüşmeden, görüntü kalitesini düşürmeden uzun yıllar yararlanmak maksadıyla orijinal bandın filminin hazırlanması yönünde bir takım girişimlerde bulunuldu. Böylece diyebilirim ki Şehriyar, hatırasını kendi diliyle görüntülü bir şekilde gelecek nesillerin istifadesine sunan tek çağdaş şahsiyettir.

Şehriyar'ın değinmek istediğim bir diğer özelliği de onun İran İslam İnkılabı'na olan kalbî ve itikadî bağlılığı, İslam İnkılabı rehberine karşı beslediği riyasız ve samimi aşkıdır. Esasen Şehriyar çok dindar bir insandı. Derin dinî inançları vardı. Bu husus onun gençlik döneminde veya hayatının diğer evrelerinde beraber olduğu dostlarının naklettikleriyle de teyit edilmiştir. Kaldı ki onun kaleme aldığı ve her biri kendi türünde birer şaheser olan kimi dinsel şiirleri, temiz ve tanrı korkusuyla dolu olmayan bir gönülden sızamazdı.

Şehriyar Kur'an ayetlerinin çoğunu ezbere bilirdi. Son günlerinde O'nu görmeye gittiğimde, ondan bir şiir okuması istendiği zaman: "ben şiir okuyacak bir konumda değilim, şiir okumak benden geçti artık" diyor ve Kur'anı Kerim'den bir ayet okuyarak onu yorumlamaya koyuluyordu.. Bu yorumlama esnasında Kur'an ve Hadis'e olan hakimiyeti o kadar sağlamdı ki, dinleyicileri hayretler içinde bırakıyordu. Kuşkusuz bu yorumlar Şehriyar'ın daha çok düşünsel yapısı ve itikadî görüşleriyle uyum arz ediyordu. Yorum esnasında soyut ve seyyal bir ruh gibi tarih ve çağların derinliğine inerek kendine has bir çekicilikle dinleyicileri kendisine hayran bırakan bir takım kalıntıları misal olarak sunuyordu.

Untitled

Şehriyar dostlarına karşı büyük bir sevgi beslerdi; herhangi bir münasebetle onlardan birini andığında hakikaten etkileniyor ve bazen de göz yaşlarını tutamıyordu. Eşinin ölümünden sonra Şehriyar, ömrünün sonuna kadar yalnız yaşadı ve hiç kimsenin onun hayatına karışmasına izin vermedi. Bu yüzden onu çok seven yakın dostları gereksinimlerinin karşılanmasında Şehriyar'a yardımcı olmak için büyük çabalar sarf etmek zorunda kalıyorlardı. Tabi Şehriyar'ın zevkine uygun bir iş yapmanın kolay olmadığını unutmamak lazım. Bilhassa ömrünün sonlarında her şeyden kuşkulandırmaya başlamış, oldukça hassas bir insan olmuştu; dostları ve yakınları tarafından evine hediye olarak getirilen meyve ve yiyeceklere dokunmuyordu. Şüphesiz bu ruh halinin büyük bir kısmı onun irfanî derecelere ve ruhanî makamlara ulaşabilmenin, duyma yetisinin zayıflatılmasıyla mümkün olacağına inanıyordu.

Şairin hayatının ve şiirlerinin tetkik edildiği bu tezde, Şehriyar'ın geçirdiği edebî dönüşümler ve şiirde ulaştığı mükemmeliyetin, başından geçen bireysel olaylar ve toplumsal hayatıyla birlikte dikkatli bir şekilde ele alınarak irdelenmeye çalışılmıştır, zira şairin eserlerini onun bireysel ve toplumsal yaşantısından ayrı olarak inceleyemeyiz. Kaldı ki şairin başından geçen şahsî olaylara, onun şiirine işaret etmeksizin değinmek zevk ve incelikten yoksun olacaktı. Konuyu bu tarzda ele alışımda edebî bir incelemeyle bağdaşmayacaktı. Bütün bunlara rağmen Şehriyar'ın şiiri ayrıca başka bir bölümde ele alınarak bütün yönleriyle değerlendirilecektir.

“Haydar Baba”ya Selam” manzumesi hususunda Azerice bilmeyen Fars vatandaşlarımızın da bu eserin içeriğinden haberdar olabilmeleri için, “Haydar Baba”nın ele alınacağı bölümde ilk “Haydar Baba”ya Selam manzumesine de kısaca değinilecektir. Bütünüyle edebi bir zevk ve duygu ile yüklü bu eserin tercümesi hiçbir surette mümkün olmadığı için bu manzumeyi Farsça'ya çeviren Mir Salih Hüseyini ve Şehriyar'ın bizzat kendisi tarafından seçilerek divanına konan Farsça tercüme de yer alan açıklama ve tedbirlerden istifade edilmiş; bu satırların yazarı tarafından da kimi tabirlerin çevirilerine müdahalelerde bulunulmuştur.

Şair'in hayat hikayesinin aslı ve kaynağı Şehriyar ile gerçekleştirdiğim görüşümdür. Şair'in hayat öyküsü için gereken hususlar kasetten alınarak nakledilmiştir. Eğer araştırma esnasında birtakım nedenlerle Şair'in değinmediği bazı noktalara gereksinim duyulmuşsa, aşağıda açıklayacağım yollarla bu durum ortadan kaldırılmıştır:

1. Şehriyar'a duyduğu şiddetli ilgiden dolayı gençlik yıllarını Üstadın evinde

Untitled

geçiren ve çocuklarının oyun arkadaşı sayılan, Şehriyar'ın da kendisini çok sevdiği zevk sahibi, faziletli ve bir araştırmacı olan sayın Asgar Ferdi gibi Şehriyar'ın yakın dostlarına danışmak. Bu satırların yazarının da eski bir dostu olan Asgar Ferdi, Şehriyar'a ilişkin bütün özel notlarını bendenizin istifadesine sunmuştur. Bu notların incelenmesi neticesinde, Şehriyar'ın başkalarının bilmesini istemediği bazı özel hatıralarını sayın Ferdi Bey'e aktardığı anlaşılmaktadır. Onun için bu samimi dostumun yaptığı işbirliği ve yardımdan ötürü kendisine burada bir kez daha teşekkür etmek istiyorum.

2. Şairin kimi hatıraları, Şehriyar'ın bütün şiirlerinin toplandığı divanının önsözünden ve Dr. Hamit Muhammed Zâde'nin gayretleriyle derlenip yayınlanan, "Şehriyar'ın Türkçe Şiirleri Antolojisi" isimli kitaptan; özellikle "Haydar Baba"ya Selam" adlı manzumenin yer aldığı bölümden istifade ederek gün ışığına çıkarmaya çalıştım.

3. Şehriyar'ın dostu olan ve hayatının kimi kesitinde onunla aynı olayları yaşayan sayılı edebi ve kültürel şahsiyetlerin bilgisine de başvurulmuştur. Ancak bunları tek tek zikretmemiz mümkün değildir.

4. Şairin doğum yerini veya yaşadığı yeri yakından müşahede etmek için gerekli mekanları şahsen ziyaret etmemin yanı sıra Şehriyar ile yaptığım sayısız görüşmelerde edindiğim izlenimlerden de bu tezde yararlanılmıştır.

ŞEHİRİYAR (2)

Şehriyar'ın Doğumu Eşiğinde Tebriz'in Toplumsal ve Siyasal Durumu

Coğrafi konumu itibariyle Asya ve Avrupa yolu üzerinde bulunan Tebriz, bilhassa son iki asırda İran'ın siyasal ve kültürel dönüşümlerinin merkezi haline gelmişti. Şehriyar'ın doğumunun eşiğindeki bu dönüşümler, Kacar yönetiminin son dönemlerinin siyasal oluşumları ve memleketin karışık durumu ile İran'ın kuzey ülkeleri yani Türkiye ve Kafkaslarda patlak veren bir dizi siyasal ve toplumsal değişimler bakımından son aşamaya varmıştı. Gerçekte Tebriz, tarihinin en karmaşık ve en maceralı dönemlerinden birini yaşıyordu: Kacar şahlarının başına buyruk yönetici ve valilerinin dayanılmaz baskıları halkın itiraz ve başkaldırısını beraberinde getirirken aydınların da tahrik ve kıskırtmaları için uygun ortamı hazırlamıştı. Ne var ki, geri kalmışlığın, bedbahtlığın, haddi hesabı olmayan toplumsal, kültürel ve ekonomik zulümlerin kaynağı bu babadan oğula geçen

Untitled

başına buyruk yönetimlerin temeli de tarihsel açıdan sarsılma sürecini yaşamaya başlamıştı. Bu düşünce, eserleri Tebriz'de de basılan Osmanlı ve Kafkas yazar ve şairlerinin etkisiyle her geçen gün daha da güçleniyordu.

Meşrutiyet devrimi, şah ve yardımcılarının mezalimi üzerine patlak verdi. Tebriz şehri istibdada karşı verilen savaşın bayraktarı, direnişin ve bu direnişin devam ettirilmesinin ağırlık merkezi durumundaydı. Bu şehir halkının gösterdiği fedakarlık ve kahramanlıklar neticesinde merkezi yönetim 1906 senesinde meşrutiyet fermanını çıkarmak zorunda kaldı.

Veliahdın oturduğu şehir olması hasebiyle ülkedeki mevcut gücün bir bölümünün yer aldığı Tebriz'de, güç ve yönetim veliaht, vali ve dönemin müçtehitleri arasında paylaşılmıştı. Bir çok gazetenin aynı anda basıldığı bu şehirde kültürel hareketler de bu dönemde oldukça artmıştı. Gerçekte, Nasiriye dönemi ve o asrın kültürel ortamının gelişip yükselişlerine neden olduğu bir çok yayın organının varlığı ve ünlü sanatçıların bulunması Tebriz'i bir edebiyat ve sanat merkezi haline getirmişti. Nastalîk hattında Hoşnivişbaşı olarak şöhret bulan Mir Hüseyin Türk, yüzlerce talebe yetiştiren Mirza Hüseyin Ali Han ve Emir nizam Gerrusi o asrın hüsnü hat sanatının yetiştirdiği en büyük Üstatlardan idiler, Bunların çoğu Molla Cenap Kazvini, Molla Kerim Erbab, Seyyid Hasan Tuluî ve üstat Ebil Hasan Han İkbalussultan gibi üstatların cömertlik ve bereketiyle uyumlu bir ruha lütufla dolup taşan bir tabiata ve musiki bilgisine aşina edebi şahsiyetler idiler.

İran Edebiyatı'nın parlak simalarından olan İrec Mirza, Hekim La'li, Mirza Muhammed Takî Neyyir Tebrizi, Hac Rıza Sarraf, Mirza Ebul Hasan Racî, Mir Abdulhüseyin Hazın, İsmail Emirhizî ve Reyhanet'ul Edeb'in yazarı Mirza Muhammed Ali Müderris Hıyabanı gibi bir çok şair ve edip bu dönemde yaşadı. Bu asırda Arap dili ve Edebiyatı ilimlerinde gözler görülür bir ilerleme kaydedildi. Telif ettiği eserleri, İran dışında da okutulan o dönemin tanınmış üstatlarından olan Hadi Sina'nın ismini de burada zikredebiliriz. Bundan ötürü Şehriyar'ın doğduğu asır, kültürel açıdan İran Tarihinin altın çağlarından biridir. İleride de açıklanacağı gibi bu faktörler, Şehriyar'ın bilimsel ve kültürel kişiliğinin gelişip olgunlaşmasında çok önemli bir rol oynamıştır. Bu çağın bilim ve sanat alanlarında yetiştirdiği büyük şahsiyetlerin etkisi, onun kültürel kişiliği üzerinde açıkça müşahede edilebilir.

Şehriyar'ın Doğumu

Untitled

Hoca Mir Aka Hoşkenabî olarak tanınan Seyyid İsmail Musevî'nin oğlu Seyyid Muhammed Hüseyin Behcet-i Tebrizî, miladi 1907 senesinde bu toplumsal ahval ve şerait içinde, Mirza Nasrullah Çarşısı mahallesinde yer alan bir evde gözlerini dünyaya açtı. Sonraları Merhum Hac Mir Eke, bu evi merhum Mirza Cevad Han-ı Natık'a satarak, kendisinin inşa ettiği Kelketeci camisinin karşısında yer alan Veycuye Meydanı (Verci alanı)'ndaki üç katlı bir eve taşındı. Şehriyar Hac Mir Aka'nın ilk oğlu idi; güya annesi kendisinden önce ölen üç erkek evlat doğurduğu için Şehriyar'ı özene bezene büyütür. Babası faziletli ve müçtehitlik mertebesine yakınlaşmış bir alimdi. Şehriyar'ın kendi tabiriyle "Azerbaycan'ın tanınmış avukatlarındandı. Tebriz ve Necef kentlerinde tamamladığı dini tahsiline ek olarak ahlaksal erdemlere ve ruhani niteliklere sahipti. Güzel yüzlü, orta boylu, uzuvları endamıyla uyumlu ve vakur görünümlü bir seyyitti. Çok cömertti. Ailesinin efradı 30 – 40 kişi civarındaydı. Sofrası şehirli ve köylü için hep seriliydi. Şiir yazmazdı ancak şiir ve musikiyi sever, her türlü sanatı teşvik edip desteklerdi. Güzel hat yazardı. İri yazıda merhum Hoşnivisbaşı'dan, ince yazıda da merhum emir Nizam Gerrusi'den meşk aldı. Hukuk ve yargı işlerini içeren mesleğinde derin bilgi sahibi idi. Elinden geldiğince aldığı davaları barış ve karşılıklı uzlaştırmayla sonuçlandırmaya çalışırdı. Haksız olarak teşhis ettiği nice para babası müvekkilini şiddet ve öfkeyle kendinden uzaklaştırırdı. Nice parasız, fakir müvekkilinin davasına da bedava bakar, hatta evlerinin masrafını da kendi cebinden karşılardı. Şehriyar "Ey Vay maderem" (Eyvah Anam) isimli şiirinde bunlara değinir:

Kadim görünümüyle şehrimiz Tebriz'in
Bağbişe semtinde dindar bir yiğidin evi var
Evi ve avlusu bir adliyedir adeta
Burada mazlum halkın imdadına yetişilir
Müvekkilin masraflarının kefilidir burada
Bütün gelirini halkın refahına harcar.
Kapısı açık, sofrası serili
Ne açlar karnını doyurur sofrasında
Bu evi çekip çeviren bir kadın var
O benim annemdir.

Şehriyar'ın Annesi

Şehriyar'ın annesinin adı Kukeb Hanım'dır. Kendisini "Hanım" diye çağırırlardı. Hac

Untitled

Mir Aka'nın ikinci eşi idi. İlk eşinden çocuğu olmadığı için Hac Mir Aka, Kukeb Hanım'la evlenmek zorunda kalmıştı. Şehriyar birkaç evladı olan annenin ilk evladıydı. Gelip gideni çok olan Hac Mir Aka'nın evi, çok çalışkan ve gayretli bir kadın olan Kukeb Hanım'ın eliyle evrilip çevrilmekteydi. Bu fedakâr kadın, gerek çocukluk döneminde gerekse de Şehriyar Tahran'da yaşadığı yıllarda Şehriyar için büyük zahmetlere katlanmıştır. Şehriyar'ı karnında taşıırken onun şairane zevkinin oluşumunda derin tesirleri olan da yine bu kadındır. Şehriyar, annesinden duyduğu mahalli manileri, Azerbaycan'ın folklorik şiir ve öykülerini, Türkçe ezgileri, atasözleri, deyimler ve aşikâne yazılmış şiirler ömrünün sonuna kadar unutmadı. Onları her tekrar ettiğinde öksüzce gözyaşları dökerdi. Şehriyar'ın adını ve Azeri Edebiyatını ebedileştiren ""Haydar Baba"ya Selam" isimli manzume varlığını işte bu kadına borçludur. Zira Şehriyar, bu manzumeyi annesinin ricası üzerine kaleme almıştır:

Çığırdığı mahalli türküler,
Anlattığı güzel ve albenili öykülerle
Daha beşikteyken ben, ölüp gidinceye kadar
Saza ve söze kurdu sinir tellerimi
Gülüşiyle şiir ve nağme ekte bağrıma
Sonra gözyaşlarıyla suladı bu ekintiyi
Titreyip bana ışıldadı o ruh ihtizazı
Ve ben bu ruh ihtizazından aldım naz havasını
Ve kendime aşktan yeni bir alem yarattım.
Hayır! O ölmedi, zira ben yaşıyorum halâ
O kederimde, şiirimde ve hayalimde yaşıyor.
Şairâne mirasımdan ne varsa hep ondandır
Güneşin ve ayın kaynağı söner mi hiç?
O yiğit kadın hiç ölür mü? O Şehriyar doğurdu
"Gönüllü aşkla dirilen asla ölmez".

1934 yılında eşini yitiren Kukeb Hanım, Hac Mirza Aka'nın evinde 12 yıl boyunca onun çocuklarını büyütmek için didinip durdu. 1946 yılında Şehriyar'ın hastalığını öğrendikten sonra, hayatının en zor dönemini yaşayan aşık ve perişan oğluna bakmak için evinin bütün imkânlarını bırakarak Tebriz'den Tahran'a gelir. Annesinin gelişiyile ruhunda açılan derin yaralar kapanmaya başlar ve Şehriyar yeniden hayat bulur:

Kadın ve Erkek hizmetçilerini bırakıp şehirden
Benim ve alınyazım ardına düştü

Untitled

Geldi, kanatlarının altında gaz tenekesi
Yarı canlı bir aşk lambasını yakmak için
Her gece fakir bir evin kapısından girmek için

Hayır! O ölmedi, ayak seslerini duyuyorum
Halâ çocuklara çıkıyor
Hamid sus!
Bijen! Çekil kenara!
Sessiz, kevgirle
Hastası için yemek pişiriyor

Bu hasta,, dertlerin ağırlığı altında ezilen ve çeşitli bağımlılıkları olan Şehriyar'ın tâ kendisidir. Uyuşturucu kullanıyordu, zayıf cisimliydi. Ruhsal karışıklık ve ıstıraplara müptelaydı. Annesi bir hemşire gibi ona bakarak hakikaten onu kurtardı:

Hastasına beş yıl bakıcılık yaptı
Kan ve gözyaşına bulandı da hastasını kurtardı
Ya oğlun senin için ne yaptı? Hiç... Hiç...
Yalnızca bir hastane
O da başkalarının yardımıyla
Ve bir gün haber verildi Gel! O öldü.

Miladi 1952 yılının Haziran ayının başlarında bu yiğit kadın Tahran'daki bir hastaneye nakledilir. 22 Temmuz sabahında Şehriyar'a annesinin kötü olduğu iletilir. Şehriyar evden çıkar ve bir rastlantı eseri samimi arkadaşı Lütfullah Zahidî ile karşılaşır. Bu rastlantıyı bir mucize telakki eden Şehriyar bu hususta şöyle diyordu: "Eğer Zahidî olmasaydı, ben tek başıma hiçbir şey olmadan cenaze töreni ve defin işlerini yapacak durumda değildim".Şehriyar, Zahidî Bey ile beraber annesinin cesedini hastaneden alarak Kum'da babasının mezarının yanında toprağa verir:

Kum yolunda, geçen her şey bana somurtuyordu
Dağ kıvrımı bana sövüp uzaklaştı
Ovada eğri büğrü kara çizgiler
Alinyazısı tomarı ve ürkünç haberler
Göl de uzaktan halime ağlıyordu

Untitled

Türbenin etrafında sadece tavaf ve bir namaz
Okuduğum Yasin suresinde bir damla gözyaşı
Anne toprağa gitti

Eve döndüm, anlatılacak gibi değil!
Baktım her zamanki gibi havuzun kenarına kurulmuş
Yine kirli gömleğimi yıkamıştı
Sanki güldü ancak kırgındı:
Beni toprağa verip geldin ha?
Tek başına komam seni yoksul çocuk!
Gülmek istiyordum gördüklerim karşısında
Fakat bir hayaldi
Vah anacığım vah!

Tebriz'in vahim durumunu sezen Hoşkenabî, veba söylentileri de yayılınca 1910 senesinde Şehriyar'ın halası ve büyük annesinin isteği üzerine Seyyid Muhammed Hüseyin'i "Karaçimen" köylerinden olan "Kayışkurşak" ve "Hoşkenab" köylerine yolladı.

Afağı seyredenlerin çıkıp dolaştığı
Bir diyar var Karaçimen'in ötesinde
O dağ eteği ve Şengülabad
Ve o yeşil Kayışkurşakovası
Hatırlansın o Hoşkenabgecesi ve mehtap
Ve ev sahibi Kıpçak'ınsohbeti

Şehriyar, çocukluk döneminde yaşadığı hatıraların en güzel yankısını "Haydar Baba" dağında buluyordu. Bir tarafta kayışkurşak ve Hoşkenab köylerinde halası ve büyük annesinin sevgi dolu kucağında muhabbet korkusunu tadarken diğer tarafta efsanevi "Haydar Baba" dağının eteğinde yavru bir ceylan gibi atlayıp zıpladığı dönemlerde "Molla İbrahim"mektebinde Kur'an dersleri alıyordu. Muhtemelen halasının kocası "Mir Salih'inodasındaki bir rafta, gazellerindeki görkemli musikî sayesinde şiir yeteneği kazandığı Hafız Divanını buldu. "Haydar Baba" dağının eteklerinde geçirdiği çocukluk döneminden kalma hatıraları zihninde rüyamsı ve şairane tasvirler oluşturuyordu:
Ay, kürsünün etrafında halka olmuş,

Untitled

Gece, buluttan bir yorganın altında uyuyordu
Büyükannem Hanım nene,
Efsane ve macera anlatıyordu
Lambanın loş ışığı altında ben,
Periyle yan yana hayale gark oluyordum
Ve şiirim gizlice tomurcuklanıyordu.

Köy ortamı ve "Haydar Baba" dağının tabiatının Şehriyar'ın üzerinde bıraktığı derin izler ""Haydar Baba"ya Selam" adlı manzumede yer alan eşsiz şiirsel ifadelerle oluşturulan tablolar, her okuyucuyu kendine hayran bırakmaktadır. Bu bir benzeri olmayan eserin bazı bentlerine şöyle bir bakmak, bu söz ustasının zihinsel yaratıcılık ve tablo yapmaktaki ustalığını gözler önüne serecektir. Hasat mevsimi, bıldırcın avı, işten sonra dinlenen köylüler ve güneşin batışı şu mısralarla betimlenir:

Biçin üstü sümbül biçen orahlar
Eyle bil ki zülfi darar darahlar,
Şikarçılar bildirçini sorahlar
Biçinçiler ayranların içeller,
Bir hoşlanıp sondan durup biçeller.
Türkiye Türkçe'siyle:
Biçin vakti sümbül biçen oraklar
Öyle bil ki zülfü tarar taraklar
Avcılar bıldırcını ararlar
Biçiciler ayranlarını içerler
Bir pinekleyip sonra kalkıp biçerler

Şehriyar bu güzel şiirinde çoğunlukla görkemli "Haydar Baba" dağının eteğinde geçirdiği çocukluk günleri hatıralarını yeniler. Efsaneler, türküler, atasözleri ve şiirlerinde bunu yansıtır. Karla kaplı dağlardan akan suların görülmeye değer manzaraları, baharın ilk çiçekleri, meyvelikler, buğday, arpa tarlaları, şafak sökümü ve günbatımı bu şiirlerde sahip oldukları olanca güzellikleriyle ortaya konur."Haydar Baba"ya Selam isimli manzumenin edebi ve şiirsel yönü üzerinde başka bir bölümde ayrıca durulacaktır.

Untitled

Köyden Tebriz'e Yeniden geri Dönüş

Tebriz şehrine görelî bir sessizlik ve dinginliğin hakim olması ile hastalığın yayılma tehlikesi ve güvensizliğin bir dereceye kadar ortadan kalkması üzerine, Hac Mir Aka ailenin Tebriz'e dönmesini istedi. Bu dönüş bir bahar mevsiminde gerçekleşir. Dokuz yaşında olan Şehriyar, yağmurlu bir günde faytona binerek Tebriz'e doğru yola koyulur. Hac Mir Aka oğlunu görmek ve karşılamak maksadıyla İmamiye denilen bir köyde, saatlerce oğlunu beklemeye koyulur. O günün hatırasını Şehriyar "Gönül Hezeyanı" başlıklı bir şiirinde şöyle betimler:

Yolda faytoncu bana
Gösterdi ufukta bir nokta
Baban yaparsam onu sana
Ne vereceksin muştuluk bana
Akide şekeri verdim ona
Çubuğundan bir nefes verdi bana
Ve o nokta gizlendi dağın ardında
Yavaş yavaş baktım babam rahmetli
Dağın tepesinde yeşermiş çam gibi
Melek kanadı gibi açılmış abası
Seyyidlik sarığı başında başında taç gibi
Dağdan inmekte aşağı
Miraçtan inen Muhammedi Nur gibi
Rüyamda görürüm artık babamı

Böylece Tebriz'e giren Şehriyar'ın hayatında yeni bir dönem başlar. Tebriz'e geldiği tarih tam olarak belli değildir. Ancak altı yaş civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Şehriyar'ın Öğrenim Hayatı

A- Eski Medrese öğrenimi : Şehriyar'ın öğrenim gördüğü ilk mektep, Kayışkurşak ("Haydar Baba") köyünde yer alan Molla İbrahim Mektebi'dir. "Haydar Baba" manzumesinin 47. bendinde bu hususu Şehriyar şöyle ifade etmektedir:

Untitled

Heyder Baba, Moll İbrahim var ya yoh?
Mekteb açar, ohur uşahlar ya yoh?
Hermen üstü mektebi bağlar ya yoh?
Menden ahunda yetirersen selam
Edebli bir selam-ı mâle-kelam

Türkiye Türkçe'si:
"Haydar Baba" Molla İbrahim var mı yoksa yok mu?
Mektep açar mı, okuyor mu çocuklar yoksa yok mu?
Harman vakti mektebi kapatıyor mu yoksa yok mu?
Benden hocaya ulaştırırsın selam
Edepli, söz götürmez bir selam.

Şehriyar, bu mektepte Sadi'nin Gülistanı, Nisabü's Sibyan ve Ebbab'ül Cinan gibi eserleri okur. Tebriz'e döndükten sonra bir müddet de meşhur "Aka Seyyid"ın müderrisi olduğu "Seyyid Hamza" mektebine devam eder: "Sohrab mahallesinde beni, Seyyid Hamza Mektebine bıraktılar. Benden bir iki yaş daha büyük olan merhum Habib Mahir gelip elimden tutuyordu ve birlikte mektebe gidiyorduk." Şehriyar yeni okullarda aldığı eğitimin yanında eski öğrenimini, özellikle Arap dili ve Edebiyatı ile ilgili eksikliklerini tamamlamak için amcasının oğluyula birlikte Tebriz'deki Talibiye Medresesine girer. "Amcamın oğlu Seyyit Muhammed Han Riyazet ile birlikte Talibiye Medresesinde bir oda tuttuk. Merhum Hadi Sina ile komşu idik. Merhum Sina yukarı katta biz ise aşağı katta oturuyorduk. Orada klasik eğitim olan sarf ve nahiv dersleri aldık. Sarf'ı Mir, Tasrif, Avamil, Nemuzec, Cami, Siyuti, Samediyeye, İbn-i Malik'in Elfiyesi gibi kitapları okuduk. Sonra Muğniyu'l Lebib'i, Mutevvel'i, daha sonraları da merhum Mirza Abdul Vahhab Şiarı'nın yanında Makamat'ı hariri'yi okuduk. O dönemde Mutevvel'in bir özetini çıkardım; Tahran'a gittiğimde merhum Şems'ul Ülema bu özeti gördüğünde şaşırarak bana: Ikdu'l Ceman'ı gördün mü? Diye sordu. Hayır deyince bana: "Yaptığınız telhiste yer alan kimi ibareler Ikdu'l Ceman'daki ibarelerin aynısıdır" dedi. Ikdu'l Ceman'ı görmediğime inanmıyordu. Daha sonraları kendisi bana bir Ikdu'l Ceman verdi."

Şehriyar Daru'l Fünun'da okuduğu yıllarda edebi ilimler tahsiline devam etti. Sepehsalar Mescidi'nin baş köşesinde merhum Şehit Seyyid Hasan Müderris tarafından verilen (Mealim) dersinde hazır bulunur; söylevlerini dinlemek için

Untitled

ulusal danışma Meclisi'ne İran Parlamentosu) girdi.

B – Klasik Öğrenim : Şehriyar, köyden Tebriz'e döndükten sonra kayışkursak köyünde "Molla İbrahim" ve Tebriz'de "Seyyid Hamza" mekteplerinden başka, yine bir alim olan babasının yanında Arapça ve Edebiyat ilimlerine hazırlık mahiyetinde ön dersler aldığını yeri gelmişken belirtelim. Nihayet 1914 senesinde Tebriz'deki "Muttahide Okulu"nda resmi öğrenime başlar. Geniş Edebi bilgisi ve asrının mütedavil bilgilerine olan hakimiyeti sayesinde ilkokulu üç yılda bitirir ve 1917 senesinde Fiyuzat Okulu'na kaydını yaptırır.

Şehriyar'ın bu dönemdeki arkadaşı Ebu'l Kasım Şiva'dır. Bu şahıs Şehriyar'a gençlik yıllarında birçok yardımlarda bulunmuştur. Şiva döneminin veliahdının (= Muhammed Rıza Pehlevi) kaldığı sarayda çalıştığı sırada, Şehriyar öğrenimi için Tahran'da bulunuyordu. Öyle anlaşılıyor ki Şiva, Şehriyar'ın edebiyat camiasında tanınmasında çok önemli bir rol oynamıştır.

Şehriyar'ın ciddi bir şekilde yine bu dönemde şiir yazmaya başladığını söyleyebiliriz. Zira, Şeyh Sadi'yi izleyerek kaleme aldığı meşhur şiirlerinden biri, bu dönemde yazılmıştır:

Sen gül bahçesine gelince gül harap olur;
Yusuf'un kıymeti düşer sen pazara gidince.
Sen dama çıkınca ay bulutun arkasına gizlenir;
Gül değerden düşer sen gül bahçesine gelince.
Ey ordunun güzeli, ey benim şahım;
Sen her savaşa çıkışında ben sana teslim olurum
Aydın günü kendime aşkından kıldım şeb-i tar;
Bu karanlık geceme sen ışık olursun diye.
Ey benim İsa'm Serdar Mescid'ine gelirsen;
Zülfünün haçıyla ölüleri diriltirsin.

Bu dönemde Şehriyar'ın düşünsel hayatının ve yüksek şiirsel yeteneğinin temeli atılarak, sonları "Şehriyar Ekolü" olarak tanınacak olan üslubu, oluş sürecini yaşamaya başlar.

Bunun nedeni, Avrupa'da ortaya çıkan romantizm akımının, Osmanlı ve Kafkas şair ve edipleri aracılığıyla o günkü İran şiirini nüfuzu altına almasıdır. O dönem İran aydınları, tümü Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yayınlanan "Tanzimat" "Servet'i Fünun" ve "Fecr-i Ati" gibi edebi mecmuaları ve Tevfik Fikret ve diğer büyük şairlerin şiirlerini mütalaa etmek suretiyle bu yeni edebiyat akımıyla tanışmışlardı. Büyük Osmanlı şairlerin izinden giderek hayali ve yeni kafiye

Untitled

türleriyle şiirler yazdılar. Hakikatte bu dönem, Fars şiirinde yeni arayışların olduğu bir dönem olarak kabul edilmektedir. Bu çağda yazılan şiirler hem içerik hem de şekil açısından bu akımın etkisi altında ve eski şairlerin yazdıklarından bütünüyle farklıydı. Şehriyar bu dönemde önemli bir ağırlığa sahip olan "Teceddüd" gazetesi ile "Azadistan" dergisini mütalaa ederek bu çağın toplumsal düşünüşü ve düşünce tarzının etkisi altında kalır. Öyle ki, son dönem Osmanlı-Türk şairlerini taklit ederek kendisine "Behcet" mahlasını seçer.

C – Şehriyar'ın Aldığı Diğer Eğitimler : Şehriyar, Fransızca'yı bu dille yazılmış önemli eserleri okuyup anlayacak hatta bu dille şiir yazacak düzeyde iyi bilirdi. Tebriz'in Veycuye mahallesinde yaşadığı dönemlerde Şehriyar'ın ilk Fransızca öğretmeni Muhammed Han olmuştur. Şehriyar'a evde özel ders veren bu zâttan başka Muttahide Okulu'nda Rıza Koli Han Ruşduyi'den aldığı derslerle Fransızca'sını mükemmelleştirdi. Tahran'da okuduğu yıllarda Fransızca kursuna kayıt yaptırarak bu dili öğrenmeye devam etmiştir.

Tahran'a Gidiş

Hıyabanî'nin milli başkaldırısının 1920 senesinde Mehdi Koli Han "Muhbirü's-Saltana" tarafından bastırılmasından sonra, Tebriz baskı altında sert, sessiz ve dingin dönemini yaşamaya başlar. Zengin aileler çocuklarını öğrenimlerini sürdürmeleri için Tahran'a kimi zaman da Avrupa'ya gönderirdi. Hac Mir Aka Hoşkenabî de çocuğunun geleceğini garanti altına almak maksadıyla tıp eğitim alması için Şehriyar'ı Tahran'a gönderdi. Böylece Şehriyar, gelecekte ailenin yönetim sorumluluğunu da üzerine alacaktı. Ne var ki, siyasal krizler, edebî ve içtimaî devrimlerle iç içe olan H.Ş. 14. asrın başlangıç dönemi, Şehriyar'ın hayatını babasının özlemlerinin de gerçekleşemeyeceği bir şekilde değiştirdi. Dedemin elindeki âsa olayım, fakat ne çare
Ayağım çamura saplandı, başıma toprak saçıldı, baba!
Gönül kanı yutarak bir bahçıvan gibi yetiştirdin beni,
Ama bu fidanından bir meyve alamadın baba!
Ah ki, zamanın oyunu beni gafil avladı!
Senden haberdar olayım derken (ölüm) haberin geldi baba!
Şehriyar 1920 senesinin Şubat ayında bir kervan ile Tahran'a doğru yola çıkar. Babası onu çok sevdiğinden uğurlama merasiminde bulunamaz. Babası tarafından yakın akrabalarından biri annesiyle birlikte onu uğurlarlar:

Untitled

Babamın çok ince bir kalbi vardı. Kendisi bizi uğurlayamadı. Anneme"sen git uğurla" dedi. Sonra da babamın dayısı oğlu Mecdü's-Sadat geldi. Bizi bir katıra bindirdi. Kervan ile birlikte yola çıktık."

Şehriyar'ın bu yolculuktaki en önemli hatırası "Garibgez" (Yerliden çok yabancıya zarar verdiğiğine inanılan bir tür tahta kurusu) dir. "O sıralarda Miyane kentinde "garibgez" denilen bir hastalık yaygındı. Bu hastalığa neden olan haşerenin çok tehlikeli olduğu söylenirdi. Babam, Miyane'ye vardığımızda temiz bir yer bulun, parmağınızı ıslatıp toprağa vurun sonra da ağzınıza sürün, dedi. Biz de söylediklerini aynen yaptık. Çok şükür bizi ısırmadı!"

Şehriyar, bu kervan ile Kazvin'e kadar yol alır. Kazvin'den Tahran'a kadar da faytonla yolculuk yapar. Bu yolculuk 22 gün sürer ve Mart 1920 senesinde Tahran'a varılır. Şehriyar yolda iken seyyid Ziya'nın düşürüldüğünü. Ve Rıza Han'ın darbe yaptığını öğrenir.

Tahran'a vardktan sonra babasının da tavsiyesi ile Ahmet Şah'ın halası Ekremü's-Saltana'nın evine gider. Hac Mir Aka'nın Ekremü's-Saltana ile olan tanışıklığı onun oğulları vesilesiyle olmuştur. Bizzat Şehriyar'ın kendi tabiriyle: "Ekremü's-Saltana'nın şehzade oğulları Abdülmecid Mirza ve İsmail Mirza bir zamanlar babamın talebeleri idiler."

Şehriyar Tahran'da Lokmanu'l Mülk tarafından Daru'l Fünun Okulu'nun lise matematik bölümüne kayıt ettirilir. Bundan sonra Şehriyar, yavaş yavaş Tahran'ı tanımaya ve yeni dostlar edinmeye başlar. Ekremü's-Saltana'nın evinde geçirdiği tarife sığmayan sevgi ve şefkat dolu dört aydan sonra kendi ısrarıyla onun evinden ayrılarak Çale Hisar mahallesinde kendine bir ev kiralar. Bu yeni evi, Nasıriye caddesinde yer alan okuluna yakındı.

Tıp Eğitimi ve Şehriyar'ın Aşkı

Şehriyar, Daru'l Fünun'da eğitim gördükten sonra 1924 yılında buradan mezun olur. Jandarma kontenjanıyla Tahran Tıp Okulu'na kabul edilir. Son sınıfa kadar tıp eğitimi alır. Asistanlık stajını Yusufabad'taki Sipeh Hastanesi'nde yapar. Ancak son sınıfta yaşadığı ve muradına eremediği bir aşk macerası, düşünce dağınıklığı ve gelişen diğer olaylardan ötürü öğrenimine son vermek zorunda kalır. Daha sonraları dostları tarafından eğitiminin tamamlanması yönünde teşvik edilmesine rağmen Şehriyar, bunlara aldırmaz. Sonraları da devlet memuru olmak zorunda kalır. Bu dönem, Şehriyar'ın hayatının en kritik aşaması olarak kabul edilir. Zira bu

Untitled

dönemde Şehriyar'ın yaşadığı beş yıllık aşk hayatı, Veliahd'ın (= Muhammed Rıza Pehlevi) müşaviri, Mazendaran valisi ve Emir Ekrem olarak tanınan çerağ Ali Han'ı Pehlevî adında bir kişinin müdahalesi ile mateme dönüşür. Bu nedenle tutuklanır ve Meşk Meydanı Milli Bağ'ında yer alan bir karakolda bir ay hapsedilir.O dönemden kalan hatıralarının bir tanesi hapiste yazdığı aşağıdaki şiirdir:

Galip düşmanın hisarında ağlarım
Mağlup muhalif makamında çalınan saz eşliğinde
Kenan ülkesinin ayı ayrılık kuyusunda olduğu müddetçe
Hüzünler kulübesi ve Yakup'un yakarışı hoştur
Bu tufan gibi karmakarış müsvedde sana
Bahtı kara benden yazılmış bir mektuptur
Şehriyar'ın aynası sade ve saftır
Ahki sen çok kötülük ediyorsun bana çocuk!

Bu hadiseyle eş zamanlı olarak, Şehriyar'ın ruhsal durumunun değişiminde derin etkiler bırakan başka olaylar da gelişir: Tüberküloz hastalığına yakalanmış olan Şehriyar'ın samimi dostu Şehyar ölür. Şehriyar'ın başka bir dostu olan Lütfullah zahidi eğitimin sürdürmek amacıyla Avrupa'ya gider. Emirî Firuz Kuhî ona küser ve hepsinden daha kötüsü Habib Meykede intihar eder. Sonuç olarak diyebiliriz ki Şehriyar hayatının en güç dönemlerini yaşar. Bu olaylardan dolayı sekiz aylık bir ruhsal hastalığa yakalanır ve yataklara düşer. Bu durumdan haberi olmayan babası, okulu bıraktığı için kendisine gönderdiği aylık parayı da keser. Şehriyar gelişen bu olayları şöyle anlatıyor:

"O zaman istifa etmem gerekiyordu, kabul etmediler.Emirî ile önce Firuz Kuh'a gittik. Bir iki ay orada gizlendim. Sonraları aşkımız malum oldu ve bu haber herifinkulağına gitti bu ilahi bir fırsattı. Böylece ordudan istifa edebildim. Yoksa beni bırakmayacaklardı. Bir kalede bir ay tutuklu kaldıktan sonra o kızın annesi gelip bana: Emir var, seni emniyet dairesine götürecekler. Orada sana bir şey yapabilirler. Gel, ceddinin yüzü suyu hürmetine bu şehirden git! Sana bir şey yaparlarsa yarın ahrette Peygamber'e ne cevap veririz dedi. Cebime de bir şeyler koydu. Belki 200, bilemedin 300 tümen. Ne yapayım? Kemal'ül mülk'ün yanına gitmeye karar verdim. Hüseyiniâbat köyünü satın alarak orada ona görkemli bir imaret inşa ettiren salar-ı Mutemed onun arkadaşı idi. Bu şahıs Kemal'ül Mülkçü Takiabad köyünden Hüseyiniâbat köyüne bizzat kendisi götürmüştü. Nişabur'a gittim orada bir kervansarayda kaldım. Birden üç kişinin bana doğru geldiklerini gördüm. Biri beni kucakladı. Bu, Tıp okulunda benden bir sene ilerde olan Dr.

Untitled

Melikî idi. Nişabur Sağlık Müdürlüğü'nün başkanı olmuştu. Babası da Horasan'ın tanınmış kişilerindendi. Seni Allah gönderdi, burada gurbette canım çok sıkılıyordu, dedi.

ŞEHİRİYAR (4)

Şehriyar ve Kemalu'l Mülk

Şehriyar'ın Nişabur da olması Dr. Meliki için bulunmaz bir fırsattı. Zira o sabahları erkenden hastaneye giderek hastaları muayene ve tedavi etmekle meşguldü. Böylece hem Dr. Meliki'nin yapması gereken işi yaparak bir sorun çıkmasını engelliyor hem de hasta ve çaresiz insanların sorunlarını çözüyordu. Gerçekten de onun Nişabur'la bulunması büyük bir nimet olarak kabul ediliyordu. Şehriyar Nişabur da hem çok başarılıydı hem de çok seviliyordu. Şehriyar ev sahibi Dr. Meliki ile birlikte küçük şehirlerde bir gelenek halini alan ve genellikle mülki amirlerin evlerinde düzenlenen sıra gecelerine girip çıkıyordu. Bunun yanı sıra Şehriyar sahip olduğu ahlaki hususiyetlerinden ötürü de çok seviliyordu.

Üç ay sonra Şehriyar Kemalu'l Mülk'ünüzini bulur. Dostları bu ikisinin görüşmesini engeller. Zira bu ikisinin birbirlerine ulaşmaları durumunda artık hiç ayrılmak istemeyeceklerini ve neticede Şehriyar'ı kaybedebileceklerini çok iyi biliyorlardı. Ne var ki, Şehriyar'ın aşırı ısrarı üzerine bu görüşme gerçekleşir. Şehriyar, Kemal'ül Mülk(ü görmeye gider. Bu ziyaret 15 gün sürer.

Şehriyar'ın Kemalu'l Mülk ile olan samimiyeti Kemalu'l Mülk'ün geceleri uyumadan önce hayatının Nasiruddin Şah'ın sarayında geçen yılları esnasında vuku bulan olayları ve özel hatıraları kendisine anlatacak düzeydeydi. Kemal'ül Mülk bu hatıralarında Nasiruddin Şah'ın kendisine nasıl ilgi gösterdiğini, geceleri onun resim yapabilmesi için bizzat şahın elinde lamba tuttuğunu, böylece de kendisini ebedi eserler ve güzel tablolar yapmaya teşvik ettiğini nakletmekteydi. Şehriyar, Kemal'ül Mülk ile olan görüşmesini "Kemalu'l Mülkçü Ziyaret" başlığı taşıyan şu mısralarda çok güzel bir biçimde betimler:

Tahran caddesinden çok uzak
Nişabur köylerinden birinde
Testide gizlenmiş bir derya
Bir köşeye sinmiş bir dünya
Dünyadan elini ayağını çekmiş
Ayın son üç günü gibi görünmez hale gelmişti

Untitled

Rey'in karanlığından bıkip usanmış
Güneş gibi dağın ardına gizlenmiş
Şevk ve sevinç kervanıyla birlikte
Rey'den Nişabur'a doğru yola çıktım
Aya benzeyen yüzünden dehasının cemali
Güneşten ışıyan ışık gibi görülür
Nergise benzeyen gözü açılmış
Diğer gözü uykuya dalmış
Biri dünyayı aydınlatan bir lamba
Diğeri bahtım gibi uykuya dalmış
Aşk el öpme buyruğunu verdi
Lakin üstat bize izin vermedi
Ben tahammül gösteremezdim buna
İtaatsızlıktan başka çare gelmedi aklıma
Odasına beraber gittik
Biz ona aşık, o bize müştak
Sözleri yeni, albenili ve hoş
Hepsi irfan, hikmet ve öğüt
Bazen ağzını Hafız'ın şiiiriyle ıslatır
Tatlı sözlerine şeker katardı
Bazın de eski hatıralardan söz eder
Acı tatlı tecrübelerini anlatırdı

.....

O bir zamanlar ışıyan pınar
Şimdilik titreyen bir yıldız sanki
Işımakta ay gibi ancak dolunay değil
Bir güneştir lakin batmaya yakın sanki
Seher vakti titreyen bir yıldız gibi
Hazanın kaçan yaprağı sanki
O can-ı gönülden söz söyleyen
Ölüme doğru gidiyor sanki.

Şehriyar, büyük bir maharet ve şairane bir incelikle gözleri Rıza Han'ın adamları tarafından kör edildiği söylenen Kemal'ül Mülk'ün körlüğünü bir şiirinde tasvir ederek ilham yoluyla bu facianın kasıtlı işlendiğini işaret etmektedir:

Untitled

Her ne kadar onun gözüne battıysan da

Ey Diken kalbimi kırdın

Yüzlerce şükür ki diğer gözü var

Bu bin varlık mülkünden daha iyidir

Nişabur'la birkaç ay ikamet ettikten sonra, sınır yenileme memuru olarak en alt kademedeki ve 32 tümen aylık maaşla o şehrin kayıt dairesinde Serdar Saidiyan Neyyiritarafından istihdam edilir.

Şehriyar'ın Nişabur'la bulunması ve Kemalu'l Mülk ile görüşmesi şöhretinin tüm Horasan'da yankı bulmasını beraberinde getirir. Onun için bu şehirde 8 aylık bir ikametden sonra onu saygıyla Meşhed'e uğurladılar. Orada kayıt dairesi'nin bir personeli olarak çalışmasına devam etti.

Şehriyar Meşhed'te

Şehriyar, Meşhed'te ikamet ettiği süre içinde şöhret sahibi olması, edebi şahsiyetler ve bu şehrin şairleriyle olan aşinalığından ötürü bir takım derneklere ve şiir toplantılarına davet edilirdi. Bu sıralarda Şehriyar daha çok Şapur Edebiyat Derneği'ne girip çıkıyordu. Bu dernekte düzenlenen şiir okuma toplantılarında şöyle bir yol izleniyordu:

Şeyh Sa'di veya Hafız'ın bir beyti şairler tarafından kendisine nazire yazılması için okunurdu. Diğerleri de kendi zevk ve yeteneklerini sınırlardı. Bu dönemin hatıralarından olan Şehriyar'ın tanınmış şiirlerinden bir tanesinde "Lüzum ma Lâ Yelzem" sanatı kullanılarak Sa'di'ye nazire olarak yazılmıştır

Bağ ez benefş ve semen arast sahetes

Del mi keşed be sahet-i bağ-ı seyahates

Bahçe sahasını menekşe ve yaseminle süsledi

Gönül bu sahaya çıkıp dolaşmak ister

Bahar ve aşk bizi rahat bırakmıyor (madem) biz de sakiye rahat vermeyelim

Halkın şekerlik ve güzellik madeni olarak adlandırdığı gonca ağzından utanır oldum

(Sevgilim) siyah zülfün karanlığında gizlenmiş bir sabahtır. Güzelliğini de güneşten alıyor

Ey Gülün kıskandığı! Bülbülün bile fesahatine bir şey demediği bu gazeli bahçede oku!

Untitled

Benim gibi şeyh ile savaşa gelen her fasihin fesahati rezalete dönüşür.

Şehriyar bu gazeli Şapur Mektebi'nde fesahati ruh okşayan bir lehçeyle okur. Şehriyar'ın meşhed'te bulunmasıyla eş zamanlı olarak, o dönemin ünlü müsteşriklerinin katılımıyla Firdevsi'nin 1000. Yıl şenliği düzenlendi. Doğal olarak Şehriyar gibi bir şair İran'ın milli şairine ilgisiz kalamazdı. Bu münasebetle bir kaside yazar. Bu kasidenin Dr. Kasım Gani'nin başkanlığını yapacağı oturumlardan birinde okunması kararlaştırılır. Ne var ki, pratikte Şehriyar davet edilmez ve yalnızca üç kişi şiir okur. Şehriyar'ın ifadesine göre sonraki yıl milletvekili seçilen üç kişi şunlardı:

- 1- Ferruhzade
- 2- Mueyyed Sabiti
- 3- Kasım Gani

Şehriyar'ın bu kongrede şiir okumasının engellenmesi üzerine merhum Gülşen Azadi (Horasan)Şehriyar'ın yazdığı o şiiri basarak müsteşriklere dağıttı. Netice itibariyle müsteşrikler merasimde okunan şiirler arasında yalnızca Şehriyar'ın şiirini beraberinde götürdüler. Bu şiirin matla'ı şöyleydi:

"Sohan aine-i gaybist asrar-ı nihanira
Sohenver der zemin maned soruş-i asimanira
Gizli sırlar için gaybi bir aynadır
Söz ustası yeryüzünde gökteki melek gibidir
Bu dünya zindanına hayat demesi yaraşmaz
Ölümüyle ebedi bir hayat bulduğu zaman
Cihan durdukça genç kalacak adama nem mutlu
Ebedi hayattan daha hoş olan ölüm ne güzeldir.

Şehriyar'ın Meşhed'te iken naklettiği başka bir hatırası da şudur: "Emir E'zem Behrami, Şapur Edebiyat Derneği'nin başkanıydı. Fransa'da eğitim gördüğünden romantik şiire aşinaydı. İran şairlerinin şiirle resim yapabileceklerine inanıyordu. Bunun için bir gün Şehriyar'ın da üyesi bulunduğu dernek üyelerini Ahmed Abad yaylasına götürerek, bu yaylanın manzarasını ve meziyetlerini betimlemelerini ister. Sonunda hepsi bir bahariye kasidesi yazarlar, ama Şehriyar sonraları "Bayram Sabah'ı" olarak tanınan hayali bir şiir yaratır:

Bahar sabahı gül yanaklılar gibi ufuktan görülmeye başladığında
Uyanık sabahın selası okundu
Gül ve sümbül yokluk uykusundan uyandı

Untitled

İlahi arşı a'lâ damından
Sabah meleği aşığı indi
Ayın kandil ipi koptu
Batı kuyusu da ters asılı kaldı
Felek tanıkdaki aynalar kayboldu
Ay ve yıldızların ışığı söndü
Gece yıldız kervanından geriye
Gökteki titrek yıldızdan başka bir şey kalmadı

Babanın Ölümü

Şehriyar 1933 yılında Meşhed'te ikamet ederken uykuda kendisine ilham edilen babasının vefatından haberdar olur. Şehriyar, uykusunda gördüklerini ""Haydar Baba"ya Selam" isimli kitabının dipnotlarında şöyle nakletmektedir:
"Hoşkenab seyyidleri arasında takvalı ve mütedeyyin iki kişi hatırlıyorum. İlki gerçekten de evliyalardan sayılan ve çocukça şiirlerin içinde adının geçmesinden utanan merhum Hac Mir Ali Hoşkenabî idi. İkincisi ise benim babamdı. Allah her kesin ölmüşlerinden rahmet ve mağfiretini esirgemesin. Babam defalarca ölümünün kadir Gecesi'nde olmasını dilemişti. Öyle de oldu. 1313 şemsi yılının Ramazan ayının 23 ünde, ihya geceleri merasimi'nden sonra sabah ezanına iki saat kala kalp krizi sonucu güler bir yüzle hayata gözlerini yumdu. Aynı gece ben Horasan'daki yayla köylerinden birinde idim. Uykuda babamın ay kürenin üzerinde durmuş vaziyette hareket ettiğini gördüm. Ay ışığı göğsüne kadar onu kaplamış bir vaziyette kahkaha ile gülüyordu. Kahkaha sesi ufuklara yayılıyordu. Uyandığımda köyün yaşlısı "Allahu Ekber" dedi. Sabah ezanıydı, lambayı yaktım ıstırap halinde hafız Divanı'ndan bir fal açtım. Hayretler içerisinde o zaman kadar hiç gözüme ilişmeyen bir gazel çıktı. Gazelin 1. ve 3. Beyitleri şöyleydi:
Hicran gündüzüyle sevgilinin ayrılık gecesi sona erdi. Fala baktım yıldız muvafık düştü, iş sona erdi
Bundan sonra kendi gönlümden ufuklara nur saçacağım, zira güneşe ulaştık ve tozlar sona erdi

Şehriyar'ın babasına duyduğu sevgi, divanında başından sonuna kadar görülmektedir. Şehriyar babasını her zaman yücelik, izzet ve ihtiramla yad etmekte bazen de babasını hatırladığında muzdarip bir halde evden çıkarak nimet

Untitled

ve bereketle dolup taşan çocukluk ya da gençlik yıllarına ait yitik hatıraların peşine düşmektedir. "Babanın Arayışında" başlığını taşıyan şiir bu atmosferi yansıtmaktadır

Bir gün batımından üzgün kapıdan dışarı çıktım
Avucumda tutmuşum oğlumun bileğini
Ya Rab! Garipliğin elinden hangi taşa vurayım
Bu boş kafamı, şaşkın başımı
Babanın civarına ve o menus eve gittim
Dindirmek için gönlümdeki dertleri

.....
Babanın yuvasını ve annenin beşiğini arıyorum
Bulmak için mücevher madeni ile sanat kaynağını

.....
Sokak başında bir komşu çocuğu görmedim
Anlatmak için gezinti ve yolculuğumun hikayesini

.....
Gözlerimden yanaklarıma yaşlar dökülüyordu lakin
Gizliydi, görmesin diye oğlum yaşlı gözlerimi
Ansızın oğlum bu kapıdan ne istiyorsun dedi
Dedim oğlum baba safasının korkusunu.

Buna rağmen Şehriyar babasının ölümünden sonra kalbi teessürlerini duygulu bir şiirde en iyi tarzda ifade etmektedir. Bu şiir çağdaş niteliklere sahip olmakla birlikte şairini İran edebiyat tarihinin en büyük çağdaş şairleriyle de mukayese edebiliriz. Sözlerin terkibi, beyitlerin sağlamlığı, kendilerinden açıkça çağdaşlığın damladığı terim ve kavramların ifade edilmesi gibi hususların tamamı bu şiirin getirdiği yenilikler olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra, şiirde yansıtılan ibret duygusu öğüdün samimi ve dolaysız alınışı okuyucuyu yoğun bir biçimde etkisi altına alan şiirin başka yönleridir:

Bak seni evlatsız bıraktım baba!
Sen de gittin beni babasız koydun baba!
Dedim elindeki asa olayım fakat ne çare
Ayağım çamura saplandı, başıma toprak serpildi baba!
Bizi yetim bırakıp yolculuğa çıkmak da neyin nesiydi
Mutlu gidiyorsun git yolun açık olsun baba!

Untitled

Görmek için seni yavaş git zira bu yolculuğunla
Geri dönmek arzusunu taşıyorsun baba!
Sen beni görme özlemini toprağa götürüyorsun
Ben de seni bir daha ancak rüyamda görürüm baba!
Bir bahçıvan gibi ciğer kanıyla beni yetiştirdin
Oysa bu fidanından bir meyve alamadın baba!
Ah ki zamanın oyunu beni gafil avladı!
Senden haberdar olayım derken (ölüm) haberin geldi baba!
Ruhumun mateminle bedenimden evladır
Lakin acın gönlümden çıkmıyor baba!

Yeniden Tahran'a Dönüş:

Şehriyar 1935 senesinde Meşhed'ten Tahran'a geri döner. Eldeki mevcut delillerden anlaşıldığına göre, Şehriyar'ın Tahran'a dönüşünün asıl nedeni büyük bir ihtimalle Şehriyar'ı Tahran'dan süren ve aşkının rakibi olan Çerağ Ali Han Ekremu'd-Devle'nin ölmüş olmasıdır.

Şehriyar Tahran'a girişte dost ve tanıdıkları tarafından sıcak bir biçimde karşılanır. Edebiyat dernekleri ve şiir çevreleri gelişini selamlar. İş bakımından da Meşhed kayıt dairesi memuru olan Şehriyar Tahran Belediye Teftiş başkanı Mirza Muhammed Han Eşteri vasıtasıyla bu kurumda istihdam edilir: "Mirza Hadi Han'ın kardeşi Mirza Muhammed Han Eşteri dönemin Tahran belediye başkanı idi." Ne var ki ayda 42 tümen olan maaşın azlığından ötürü babasının ölümünden sonra bakmakla yükümlü olduğu büyük bir aileyi idare etmesi zor olduğundan Ali Vekilibaşkanlığında bir pamuk dairesinin kuruluşuyla oraya geçer. Daha sonra da muhasebeci olarak Ziraat Bankası'nda istihdam edilir. Bu bankada istihdam edilmesini Şehriyar şöyle anlatır: "...Benden Farsça ve Fransızca bir dilekçe yazmamı istediler. Her iki dile de hakimdim. Dilekçeyi yazdığımda yazım çok güzel olduğundan elden ele dolaşıyordu. Tanınmış Fransız yazarlardan Mösyö Joseph hayretler içinde kalmıştı. Banka müdürü olan şehzade Mahvi bu el yazınız bizi büyüledi, yalnız bir hattat değil muhasebeci istiyoruz dedi. Ben de, tamam dedim, imtihana gireceğim. Mösyö Joseph çağırdı ve ona Şehriyar'ı imtihan et ancak ona yumuşak davran dedi. Ben kombiyo senetleri ve banka işleri sisteminde kullanılan

Untitled

düzenli hesapları bilmiyordum. İmtihana girdim ve geçtim. Bu da merhum Emir – Khizi'nin sayesinde idi. Merhum emir-Khizi beni arkadaşlarından biri olan Kazi'nin yanına götürdü. Onun tavsiyesiyle ben muhasebe eğitimi almaya gitti. Bir hafta zarfında bu işi öğrenmişim

Şehriyar (5)

Tebriz Yolculuğu

Şehriyar Hicri 1316 da arkadaşları Novberi Hariri (Ali Birgen) ve zevk sahibi birkaç hemşehrisinin daveti üzerine vatanı Tebriz'i ziyaret eder. Dört aylığına kendi şehrinde misafir olur. Bu dört aylık sürede, akrabalarını ziyaretten, ev işlerine çeki düzen vermekten ve eski dostlarıyla yeniden görüşmekten başka önemli bir olay olmadı. Ancak Şehriyar'ın kendi şehrinin görme isteği acı tatlı hatıralarla dolu bir dünyaydı. Özellikle görme hasretiyle tutuşurken kaybettiği babasının boş kalan yeri, duygulu şairimizin üzüntüsünü artırıyordu. Bu yüzden "Vatana Dönüş" şiiri bu yolculuğun derin etkilerini göstermektedir. Bu şiirin bazı beyitleri şöyledir:

"Vatana sefer etmek için kol kanat açmışım, çalı kuşuna kırlarda olan yuva daha hoştur çünkü
Dostların kafilesi dağlara, ovalara, kırlara vatana dönüş şevkiyle haykırıyor
Yarımıza diyarımıza yeniden kavuşmanın şükranı olarak, eski dostlarla eski ahdimizi yenileyelim
Tabiatımın bülbülü, goncanın bana hoş geldin demek için ağzını açtığını görünce nağmeler söylemek için dile geldi
Benim şarkımla bahar yelinin bir olup servi raksa getirmeleri ne güzeldi
Aşık bülbül ayrılık zilletini çektiğinden gül dalına sözün hakkını vermedi
Ama ne çare feleğin inat elinden, şu melali ve mihneti üzerimden atamam
Yitip gitmiş dostların izlerini gördükçe dağlara taşlara feryadımı salmak isterim
Oğul Ken'an'a doğru Yakup gibi feryat etmede, ama hüznün evi diye kuyuyu gösterip durmadalar
Yemen akikin yüzük halkasını çevrelediği gibi gözyaşım insanların çevresine kanlı bir daire çizdi
Ey Şehriyar, gönlünden gamı silmek istiyorsan, var yeşillik sulak bir yerde bir güzel yüz ara."

Untitled

Şehriyar'ın eserlerinin çoğu, onun ruhi durumunu, toplumsal konumunu ve özellikle kültürel hayatın çeşitli kesitlerindeki hallerini anlatır. Bu yüzden Şehriyar'ın hayatını eserlerinin içinden açıkça izlemek mümkündür. "Vatana Dönüş" gazelinin beyitlerini nakletmemiz sırf bu yüzden. Çünkü bu şiirdeki beyitlerin her birinden şairin asli vatanı Tebriz'de bulunduğu sıradaki maceraları hakkında bilgi edinmek mümkündür.

Yeniden Tahran'a döndükten sonra şairin edebi mahfillerde şöhretinin yayılması sevgilisinin ona dönmesine ve bu acı ayrılığı visale çevirmesine neden olur. Ancak Şehriyar rakibi ortadan kalktığı halde çeşitli sebeplerle bu teklifi kabul etmez. Çünkü Şehriyar o sırada sufi tarikatının yoluna girmişti ve artık böylesi duygulara ve eğilimlere rağbet etmediği bir ruh ve düşünce ortamında bulunuyordu. İkinci olarak babasının ölümü kalabalık ailesinin ağır idare yükünü Şehriyar'ın üzerine yüklemişti. Şehriyar aldığı küçük çaplı maaşla bu zor sorumluluğu güçlüklerle yerine getirmeye çalışıyordu. İşte bu yüzden bu teklife ret cevabı verir. Bu olayı anlatan birkaç güzel gazeli vardır. Onun sıkıntılı ayrılık yıllarını, büyüklük ve izzeti nefis göstererek sevgiliye kavuşmayı kabul etmeyişi anlatan ve en güzel, en gönül çekici gazellerinden olduğu rahatça söylenebilecek olan bu gazeller sıradan, seçkin her kesin diline düşmüştür. Bestekârların besteleyip söyledikleri bu gazeller İran'ın her noktasında yaşlı genç herkesi bu bağı yanık aşığa hayran bırakmaktadır.

"Geldin canım kurban sana ama niye şimdi?
A vefasız düştüm elden ayaktan, niye şimdi?
Can ilacısın ama Sohrab'ın ölümünden sonra geldin
A taş kalpli madem önceden istiyordun, niye şimdi?
Ey nazlı güzel biz senin nazına gençliğimizi vermişiz?
Var git gençlere nazlan artık, bizimle değil
Gökyüzü müştakların meclisini dağıttıkça,
Hayret ederim, dünya niye parçalanıp yıkılmaz diye
A Şehriyar! Sevgilin olmadan çıkmazdın sefere!
Bu kez kıyamet yoluna niye yapayalnız gidiyorsun?"

Ya da şu gazel:

"Gözüm düştü gözüne ama göz değil sanki; ateşinin kıvılcımından bir yangın
düştü canıma
Bir ömür boyu ağladım, a gökyüzü reva mı bu? İnci tanem ağlayan gözümden

Untitled

düştü gitti

A Şehriyar! O perinin eline şu divanım geçse pişmanlıktan deli divane olacak,”

Şehriyar'ın şiir divanı külliyyatının dağınık şiirler bölümünde 'Süreyya'ya Mersiye' başlıklı bir şiir vardır. Üstadın bu şiiri kendini sarsan sevgilisinin ölümü sırasında yazdığı anlaşılıyor. Ancak şiirin beyit sayısının basılı divanda olandan daha fazla olması gerekir. Bu durumun sebebi Şehriyar'ın kendi ilgisizliği olabilir. Çünkü hiçbir zaman bu maceranın üzerinde durulmasını istemez, kendisi söz edecek olsa bile süratle geçer gider ve ondan " aşkımız rüsva olduğunda" ya da " karşı tarafın aşkı malum olduğunda" diye söz ederdi. Süreyya'nın Çerağali'nin ölümünden sonra kiminle evlendiği, çocuklarının nerede yaşadığı kesin olarak belli değildir. Ancak Asgar Ferdi Bey'e göre Süreyya Hicri 1367 yılına kadar Tahran'da hayattaydı ve Şehriyar'ın hayatını araştırırken onunla tanışmıştı:

Süreyya ayın dördünü kıskanırdı,
Onu göklerin bile gözünden gizledim
Ne kötü bir gül yetiştiricisiydim ki
Onu dikene, çerçöpe yakın bir yerde yetiştirdim
Gamdan yakamı yırtıp durdumsa
Lalenin kızılığı kefenim oldu
Ey Bahar bulutu vazgeç bu seferden
Ağlamakla imsak ettim ben
Şu taş kalbimi gör bahçıvanlıkta
Gül yetiştirdim de toprağa verdim.”

Şehriyar ve Ruh Çağırma Hikayesi

Hicri 1307 – 1309 yılları arasında Şehriyar ruh çağırma seanslarına ilgi gösterir. Genellikle Dr. Sakafitarafından tertip edilen toplantılara katılır. Bu durum onu seyr-ü, süluk ve tasavvuf aleminde bir takım keşifler elde etmesini sağlar. Ancak çeşitli sebeplerle dervişlik aleminden ve sufilik yolundan vazgeçerek bunu bir çeşit dolandırıcılık sayar. Onun bu gibi toplantılara katılımı ve kendi deyimiyle dervişlik aleminden kurtuluşunun hikayesini bizzat şöyle anlatmaktadır:

“O zamanlar mahzar sahibi Kirmanlı bir ahunt vardı. Dr. Sakafi'nin kardeşlerinden

Untitled

biri (muhtemelen büyük kardeşi) oraya gelip ruh çağırma konusunda konuşurdu. Bir gün yakasına yapışıp Allah aşkına beni de götür dedim. Bir kez götürünce bir daha da bırakmadım. İki yıl gittik. Hangi ruhu çağırsak bu dünyaya aitti ve bize söyleyecek sırrı yoktu. Kendimizle konuşur gibi bir şey anlamıyorduk. Ulvi ruhlardan gelmelerini istiyorduk. Onlar gelmez, onların dünyası ötelededir diyorlardı. Özellikle babamı birkaç kez görmek istedim çağırdım gelmedi. Hasılı ben derviş oldum, bir süre de Sûfi oldum. Sonra da bu Sofiliğin de bir hokkabazlık olduğunu görünce dört ay Allah'ım beni bu sufilikten kurtar diye yalvardım. Dört ay ağlayıp sızladıktan sonra bir gün Bank-i keşavarzi (ziraat bankası) de otururken yanıma bir genç geldi. Ruh çağırma meclisimiz var, beş altı kişiyiz "heft sevab"ın ayarında çok güçlü bir medyum bulduk, git Şehriyar'ı al gel diye o söyledi dedi. Yani batın dünyasından beni istemişlerdi, adresi verdi. Evi Tahran'ın Hasan abad mahallesindeydi. Gittik öğle yemeği yedik. Saat dörtte öteki arkadaşları geldi. Bir tanesi Melikü's-Şuara Bahar'ın kardeşi Safderi idi. Bu kez babam geldi, sınadım baktım babamın ta kendisi. Tam o sıralarda dervişlik alemindeydim, geceden sabaha dek zikrediyordum, acayip seyirler ediyor, Allah'a en yakın kişi benim zannediyordum. Babama: "Babacığım bulunduğun yerde de ölüm var mı? Dedim. Şair olduğumu bilmediği halde yokluk sana ait ey melun" dedi. Aman Allah'ım o şefkatli babam neler diyordu? Alt-üst oldum. Ağlamaya başladım. O hiçbir şekilde sırları söyleyemezdi, Allah'ın izni olmadan yüksek ruhlar da söyleyemezlerdi. Ama melun kelimesi beni uyandırdı. Tuttuğum yolun (sufilik) yanlış olduğunu anladım,,

Şehriyar, Aşk ve İrfan

Şairin samimi arkadaşı Lütfullah Zahidi'nin Şehriyar'ın halleri, aşkı ve İrfani cezbelere hakkında geniş açıklamaları vardır ki burada onlara değinmek kuşkusuz yararlı olacaktır:

"Şehriyar'ın mecazi aşk olarak adlandırdığı ateşli bir ilk aşkı vardır. Şehriyar'ın bu potada yanar, erir ve arınır. Onun avamın hoşuna giden yanık gazellerinin çoğu bu döneme aittir. Zifaf-ı Şair isimli kasidesindeki sevgilinin düğünü de içindedir- bu mecazi aşk yukarıya doğru bir yay çizerek irfani ve ilahi bir aşka dönüşür. Ancak kendisinin söylediğine göre bu mecazi aşk sekaret halinde kalmış, tabiat güzelliği bir süre ilk şekliyle ona tecelli etmiş ve Şehriyar da o ilk dille onunla konuşmuştur.

Untitled

Şehriyar ilk aşkından sonra o yanık gönlü ve ateşli soluğuyla tabiatın bütün tezahürlerine ilgi duymuştur. Bu aşamada onun, Şems-i Tebrizi, Selahattin ve Hüsamettin'de ezeli güzelliğin tezahürlerini gören Mevlana'ya benzediği, hünerli ve aşk duyduğu söylenebilir. Onun şiirlerine muhatap olan ve içindeki duyguları uyandıran daha çok bu dostlarıdır. Şehriyar'ın dostları arasında merhum Şehyar, merhum Üstad Saba, merhum üstat Nima, Firuzkuhi, Tafazzuli, Saye, bendeniz ve birkaç başka kişinin adları sayılabilir.

Şehriyar'ın uzun ve ateşli aşkının şerhi "Mah-i Sefer kerde, Tuşe-i Sefer, Pervane Der Ateş, Govga-yi Gurub ve Buy-i Pirahen gibi gazellerinde, bu aşkın sıkıntılı zamanları, "Pertev'i payende" adlı kasidede bulunabilir. "Yar'i Kadim, Humar-i Sebab, Nale-i Nakami, Şahid-i Pindari, Şekerin piste-i Hamuş, Tu Beman, Digeran, Nale-i Novmidi ve Gurub-i Nişabur gibi gazeller de şairin bu aşkın çeşitli aşamalarındaki hallerini yansıtmaktadır. Şehriyar'ın Halâ Çera, Destem be Dament" gibi öteki gazelleri ve şiirleri de bu aşkla ilgili başka hatıraları canlandırır ki bu şiirler okuyanlara zevk verir.

Şehriyar bu aşamadan sonra düşünce ve maneviyat hayatında yeni bir döneme girdi. Bu durum onun Meşhed'ten Tahran'a döndüğü sırada oldu. Aslında onun başarısızlıkla sonlanan meşhur aşk hikayesinden, dervişlik ve sufilik yoluna girmesinden sonra özellikle 1319 yılında yeni bir dönem başlar. Şehriyar bu değişimi gördüğü bir rüyayla irtibatlandırıyor ve sonraki olayları bu bağlamda yorumluyordu:

"Şehriyar on dokuz yaşında ilk aşkının son dönemlerini geride bırakırken rüyasında Behcetabad'ta 'Tahran'ın kuzeyinde bir kasaba, eskiden bayındır, yeşillik, Tahranlıların pikniğe çıktıkları bir yerdi. Şimdilerde şehrin bir parçası haline gelmiştir) sevgilisiyle birlikte bir havuzda yüzdüklerini görür. Bir anda sevgilisinin suya daldığını görür, ardından kendisi de suya dalar. Ama tüm aramalarına rağmen sevgilisinin izini bulamaz. Havuzun dibinde eline bir taş geçer. Suyun yüzüne çıkıp baktığında bu taşın bütün dünyayı aydınlatan parlıtlı bir mücevher olduğunu görür. Çevreden "şeb çerağ mücevheri"ni bulduğunu söylerler. Şehriyar'ın rüyası sevgilisini kısa zaman sonra kaybedeceğine yorumlanır. Böylece Şehriyar Behcetabad'ta her türlü manevi aşk ve irfanı bu değişimin bir sonucu olarak elde ettiği irfani bir değişime uğrar."

Demirci dağ gibi içimi dağlıyordu
Ahımın soluğu demirci gibi inip çıkıyordu
Behcetabad'taki havuzun üzerinde

Untitled

Kaza ve kadere göğsünü siper etti başım
Aşk kumarı, kaplan avlamaya benzer
Okun yanlış hedefe gitmesi tehlike belasını getirir
Kendimden bile haberim yoktu aşkın yasında
Kimseler benim gibi senin gelin olduğundan haberdar olmasın
Ondan geçip kendime geldiğimde
Yanı başımda eski elbiseli bir yolcu oturuyordu
Hafif bir ninniyle bir düşe kapıldım ve
Hiçbir zaman inanmadığım o şeyi gördüm
Hisarın çatısı yarılıp içinden tomurcuklar açtı
Kara geceme apak bir seher geldi
Baht sarayının odasına yıldızlar yağmaya başladı
Benim şu zifaf gecem seninkinden daha kutlu, daha uğurlu
Tabiatın bir şaheseri olarak hayret verici o gece,
Gerçekten şairin kavuşma ve zifaf gecesi oldu
Aynanın İskender'in sarayından yansıdığı gibi
Onun aksi ufuklara güldü o gece
Yeryüzü feleğin çalgısıyla oynamaya, sevinmeye başladı
Dağ, deniz, orman altınla süslendi
Mahşer kalabalığında güneş ve ay felek çemberinden
Çıkıp gelmede diye Süreyya gerdanlığı koptu
Benim şairane düğünümü kutlamak için
Yeryüzü senin ayağına gül saçtı gökyüzü ve mücevher
Göğün yemyeşil bir ışıkla yarıldığını
Kevn-ü mekanı şevket ve ihtişam kanadı altına aldığını gördüm
Şarap ve Mine taşı zerrelere öyle saldırdı ki
Kimse cevheri arazdan ayıramıyordu
Sonra her ne varsa odur, ondan başka her şey hevadır
Hevestir, hebadır, hederdir diye nağmeler söyledin
Benle sen ayna tutucuyuz, zuhurun tecelligâhınız
Zahir odur ondan başkası mazhar
Sonra benim tabiatımın iffetli kızına dedin ki:
Git Sedef gibi incilere gebesin sen
Gözyaşımı silip görüşme vaadini
Bu dünyadan öte dünyaya bırak dedin."

Untitled

“Bu büyük feyzi idrak ettikten sonra Şehriyar’da büyük bir hal değişikliği olur. Bu dönemden sonra artık akrabaları, dostları, tanıdıkları hatta benim için Şehriyar’ın hallerini ve düşüncelerini kavramak güçleşmişti. Öyle sözler ediyordu ki bunların normal olarak anlaşılması çok zordu. Şehriyar’ın hareketleri ve davranışları da sözleri doğrultusunda anlaşılmasa acayip bir hal almıştı. Örneğin Şehriyar o zamana dek musikiye büyük ilgi duyar ve iyi setar çalardı. Bir kaç tane setarı (üç telli sazı) vardı. Bunların eşi benzeri yoktu. İçlerinden birisi merhum Saba’nın kendisine verdiği merhum Derviş’in sazıydı. Şehriyar o tarihten buyana musikiden yüz çevirdi ve şimdiye dek bu müzik aletlerine el sürmedi. Mevcut sazlarını da başkalarına dağıttı. Tek avuntusu olan şiir söylemeyi de terk etti.

Şehriyar 30 yıllık gibi bir süre uyuşturucu kullanmasına rağmen mucizevi bir şekilde bunu terk etti. Kısacası ilgi duyduğu, bağımlı olduğu her şeyi terk etti. Artık Şehriyar’ın fikri ve zikri de Kur’an okumak, ibadette bulunmak, teheccüt kılmak oldu. İnsanlarla her türlü temas ve ilişkisini kesti. Bu hal birkaç yıl sürdü. Şehriyar bu zaman zarfında daima üzgün, kederli ve gözleri yaşlıydı. İşlerini kendisi görür, hiç kimsenin yardımını kabul etmezdi, Allah eri, gerçek mümin imtihan vermeli, benim imtihanım çok ağır derdi. Bu konuda söylediği başka konular vardı ki kolay kolay herkesin anlayabileceği şeyler değildi. Şehriyar’ın bu döneme ait hallerini anlatmak, sözlerini açıklamak son derece karmaşık, kapalı ve esrarlıdır ve bunun için ayrı bir kitap yazmak gerekir. Nihayet Hordat 1331 yılında Şehriyar’ın bu inkılâbî hali hafifledi. O sıralarda imtihanım sona erdi, Kur’an ilmini aldım diyor ve artık Kur’an-ı Kerim-i yorumlayarak te’vil ediyordu. Şimdilerde de bu işi yapmakta ve ehli için dinlenmesi ve bilinmesi pek kıymetli şeyler söylemektedir.

Şehriyar ve Dinî İnançlar

Şairin aldığı aile terbiyesi ve esasen ailesinin düşünce açısından sahip olduğu konum nedeniyle dini zemin ve ilahi düşünce tarzı kendisinde, tâ çocukluğundan itibaren güçlü bir şekilde var idi. Nitekim ondaki böyle bir özellik, böyle bir huşû ve tevazû onun ilk şiirinde de kendini gösteriyor:

Günahkar oldum ey vah!
Halkı incitir oldum ey vah!

İrfan ve tasavvufla ilgilendiği dönemin doruk noktasında bile Şehriyar, mahşer

Untitled

korkusunu içinde taşıyordu. İslam dini ve üstelik çok geleneksel şiir türüne olan inancı daima onun fikri özelliklerinden sayılıyor ve iç dünyasına ilişkin bir takım kavramların gölgesi her zaman onun hayatında görülebiliyordu. Veya bir başka deyişle onun dini inancı, kendisinin düzensiz hayatında hep bir güneş gibi parlıyordu. Kur'an-ı Kerim'i hemen hemen tamamen ezberletmişti. Ve aynı zamanda ilahi ayetlerle ilgili kendine has tefsirler yapıyordu. Yani İslami düşünceler zemininde, özel bir felsefi fikir tarzına sahip idi. İşte bu inançları doğrultusunda öylesine temkinli bir dini hayata sarılmıştı ki bu dönemin bir aşamasında musikiye dinin bir afeti olarak görüyordu. İran'ın geleneksel sazlarından setar'a (üç telli saz) duyduğu büyük ilgi ve onun çalmakta kazandığı büyük ustalığa rağmen setar'ı hepten bıraktı. Şiirin yanı sıra bir süre Kur'an ayetlerini yazmakla meşgul oldu ve bu sürede işiyle adeta kaynaşmıştı. Büyük cediti Hz. Ali s.a.in veciz sözlerini de şiir diline çevirdi. Şehriyar bu dönemde yazdığı şiirlerinde çevresine radikal İslamcı bir yaklaşımla bakmaktadır. Onun dini düşünce tarzını, sırf Dinî-İslamî inançlardan kaynaklanan şiirlerinde görebiliriz. Esasen Şehriyar'ın, Hafız'ı anımsatan güzel gazellerinde tecelli ettiği o irfanî düşünce tarzı, şairin ne denli Allah'a aşık olduğunun bir göstergesidir.

Tevhid

Ezelden ebade sultanlık eden Rabbim
Senin vasfın nere, benim beyanım nere!
Yalnız sen varsın, seneden gayrısı yok
Var olan veya olmayan her şey Tevhid'e tanık
Yardım elini uzatacak kimseyi bulamayınca gariban
Miskin miskin seni çağırıyor

Allah'ın Sesi

Birbirinin dalı, yaprağı gibiler insanlar
Adem'in tek gövdesine uzanır bütün bunlar
Asıl olan, Allah'ın cennetten koparıp, bu çöle diktiği ağaçtır
İnsanlar, Allah'ın ağacının dalları gibiler
Ap-ayrı bir ağaç olan bir ağacın dalları onlar,

Untitled

Bir insanı yok eden, bir dalı koparmış olmaz
İnsanlık ağacını kökten sökmüş olur
Yüce Allah'ın Resulcü hepimizin Adem'den, Ademin de topraktan geldiğini söyledi
Böylesi bir ilahi marifet nefis isteği ile akılsızlığa alet olursa, yazık olmaz mı?
Yusuf'u kuyuya attıysan, Yakup'un gözlerine nasıl bakabilirsin?
Allah'a doğru yoldan ulaşılır, eğri yoldan değil
Yol bir, yol gösterici bir, maksat bir, Musa, İsa ve Muhammed (sav.) de birdir
Din zaruretler üzerine tamamlanmıştır
İnsanlık çocuk gibi düşünülse, din de ilk okul birinci sınıfı gibi olur
Musa'nın mektebini öğrenen, ilk okulu bitirmiş olur
İsa'nın mektebiyle insan gelişme dönemini yaşar
Mükemmel olan İslam dinidir, üniversite ve yüksek okullar gibidir
İslam, insana nihai dersler verir
Ebedi feyzin kaynağı ondadır
Tek Allah'ın tecellisi de ondadır
Yanlış yola sapıp da bunu gördüysen
Orada dur ve doğru yola geri dön!

Şehriyar ve Hz. Ali (s.a.)

Şehriyar belki, Hz. Ali hakkında yazmış olduğu şiirleri toplumun hemen hemen kesimi tarafından büyük ilgi gören tek şairdir. Şunu abartısız söyleyebiliriz ki İran halkının çoğu Şehriyar'ı "Ali Ey Homai Rahmet" ile "Şeb (gece) ve Ali" şiirleriyle tanıyor ve onu seviyorlar. Münacat başlıklı "Homai Rahmet" şiiri, şairin en güzel münacat ve niyayişlerinden biridir. Onun kullandığı çok ince ve İrfani tabirler ve bedî kelimeler şiire özel ve kendine has bir güzellik kazandırmıştır. Bu şiir, dinî çevreler ve topluluklarda Ehl-i Beyt meddahlarınca okunduğunda, dinleyiciler tarafından ap-ayrı bir coşkuyla karşılanmakta ve insanlarda heyecan uyandırmaktadır. "Gece ve Ali" şiiri ise, Şehriyar'ın bütün eserleri arasında "Şehriyar Mektebi" bölümünde yer alıyor. Bu şiir aslında şairin, "Gece Efsanesi" adlı uzun bir mesnevisinin bir parçasıdır. Bu mesnevi, "Gece ve Dağ", "Gecenin görünümü", "Bir Anı Gecesi", "Şairin Gecesi", "Gecenin anısı", ve "Gece ile Ali" gibi bölümlerden oluşuyor. Eserin en güzel parçası da işte o "Gece ve Ali" adlı bölümüdür. Bu parçada, Hz. Ali (s.a.) in sosyal kişiliği, ilahi-manevi makamı, yetimlerle ilgilenmesi ve gece münacatları, münacat biçiminde ve çok bedî ve

Untitled

güzel tabirlerle anlatılıyor.

Münacat

Ali, ey Homaî Rahmet, sen Allah'ın nasıl bir ayetisin ki Saadet kanadını üzerimize ayrıca gerdin!

Ey Yürek! Eğer Allah'ı tanımak istiyorsan, Ali'nin simasında ara onu

Yemin olsun ben de Ali sayesinde buldum Allah'ı

Ey Rahmet bulutu sen yağ üzerimize. Yorsa dünya cehennem olur

Ey Şehriyar, yürek derdini geceleri Dosta söylemeyi

Gece vakti öten "Ya Hak Kuşu"ndan öğren!

Gece ve Ali

Allah'ın Aslanı, Araplar şahı Ali

Geceleri bir başka severdi

Çünkü geceler bilir Ali'nin iç sırlarını

Geceler, Ali'nin "Mahrem-i esrar"ıdır.

Geceler hep şahit olmuştur Ali'nin münacatlarına

Şafak her söktüğünde, Ali'nin uyanık gözlerini

Uykuda görmemiştir hiç.

Şehriyar'ın dini inançlarını incelediğimizde, şairin, şehitlerin efendisi Hz. Seyyid'üş-Şüheda İmam Hüseyin (s.a.) a karşı da içinde çok büyük bir sevgi beslediğini öğreniyoruz. Şehriyar, yaşamında İmam Hüseyin (s.a.)'in mübarek adını duyduğu zaman elinde olmadan göz yaşı dökerdi. Onun yazdığı eserlerinde kanlı Kerbela hadisesiyle ilgili duygu dolu muazzam dizelere rastlıyoruz. Bu bağlamdaki şiirlerinin her biri, iç parçalayıcı Kerbela hadisesi ve Ehl-i Beyt'in esarete düşmesi olayına ilişkin olağanüstü güzellikte olan bir şairane tablo niteliğindedir. Mesela "Kerbela kervanı", "Hüseyni Hamase", "İmam Hüseyin'in Hz.

Untitled

Ali Asgar ile vedalaşması” ve “İslam’ın Gülü ile Bülbülü” adlı manzumeler, Şehriyar’ın Kerbela hadisesiyle ilgili en çok bilinen şiirleri arasında yer alıyor.

Kerbela Kervanı

Ey Şiiler! Hüseyin, Kervanıyla Kerbelaya gidiyor
Kervanlar aceleyle aşama-aşama gittiğinden,
Kimse Hüseyin’in, düğüne mi Yoksa yasa mı gittiğini bilmiyor
Onun Ehl-i Beyt’i götürmesi bir ilahi sırdır
Yoksa Hüseyin, onlara yönelik böylesine saygısızlıklara şahit olabilir mi hiç?
Ey kanlı göz yaşı, gel otur Şehriyar’ın gözlerine
Hüseyin, riyadan uzak bir yas içerisinde burada.

Hüseyni Kahramanlık

Muharrem geldi, her taraf yasa büründü
Kara gömlekli çocukları gördüm de Kerbela esirlerini anıp kan ağladım
Fırat nehri yanında susuzluktan dudakları çatlayanları anınca göz yaşlarım nehir
oldu
Risalet hanedanına karşı felek nasıl bir zulüm işledi ki, Zeyneb’i Kübra haykırdı
onu
Sen Ey Şehriyar, anlat şiirinle bütün bunları

Türkçe duygu dili olduğundan, yürekte biriken duyguları onunla en güzel şekilde ifade etmek mümkün. Azerice yazılan şiirlerin en büyük şairi konumunda olan Şehriyar, Kerbela hadisesiyle ilgili olarak içinde biriken kederleri, Türkçe beyan etmeden de duramazdı şüphesiz. Biz burada, Kerbela hadisesine ilişkin Türkçe (Azerice) yazdığı şiirlerden bazılarını aktarmak istiyoruz:

Delriş, Hüseyin için ağıt yaktığında
Değil Müslüman, kafirler ağlar
Kör olacısı Şimr’in kan bürüyen gözleri
Gördü ki Şimr’in elindeki hançer ağlar

Untitled

Hüseyin'in gömleği Zehra'nın elinde
Olanlara kıyamet, Mahşer ağlar
Hermele, Kerbela'da ok attığında
Görecektin nasıl düşman ağlar, ordu ağlar
Ümmi Leyla'yı görecektin ki nasıl
Almıştı kucağına Ali Ekber'in naaşını, yanar ağlar
Rubap nisgil düşünde süt gördüğünde,
Ali Asgar'ı hatırlar, anar ağlar
Al-i Taha için ağıt yazdığım zaman
Gördüm ki nasıl kalem inler, defter ağlar
Başı yarılan Ali ile kana bulanana mihrap gibi
Bak nasıl cami ağlar, minber ağlar
Ali (s.a.) anıldığında Şehriyar, sarılır onun mezarına
Bak bu hale nasıl Malik_i Eşter ağlar

Şehriyar ve İslam İnkılabı

Daha önce de değindiğimiz gibi, Şehriyar'daki dinî inançların temeli çok sağlamdı. Onun bu yöndeki itikat ve inançlarını şiir divanında yer yer görmek mümkün. Şehriyar, uygun gördüğü her yerde dinî inançlara da bir gönderme yaparak, ondan ahlaki ve sosyal bir ders çıkarmıştır. Kötülük yapan, başkasına değil kendine yapar. Düşmanlıklardan uzak durmak istersen, önce kendi içindeki düşmanca niyetleri öldür. Böylesi inançlara sahip olan bir kimsenin adalet ve eşitliğe dayalı bir hükümeti arzulaması, hürriyetçi, vatanseverlerin halkın önderi olmasını istemesi doğaldır tabii. Şehriyar, daha sonraları yazdığı bir şiirinde İran İslam İnkılabı'nı şöyle betimliyor:

Gökten bir ışık geldi birden, güçlü bir şekilde
Vaat edilen Hz. Mehdi'yi bir kez daha müjdeledi
Bu dünya huzur ve güvenliğe kavuşacak dedi
Gökyüzü minarelerinden sanki ezan sesi gelmekteydi.

Şehriyar, gençlik döneminde işlediği bir hatanın bilincinde olduğundan, siyasi

Untitled

akımlara hiç yanaşmadı. O, bu akımları genelde sömürücü ülkelerin bir oyuncağı olarak görüyordu. Ancak İran İslam İnkılabı'nın asaleti, rehberliğin doğru olması ve mahiyetinin İslami oluşu nedeniyle, inkılabın tüm aşamalarında, muhtelif sahnelerde, genel sürece uyumlu bir şekilde hep yer aldı ve keskin şiir silahıyla bu inkılabı destekledi. Onun İslam İnkılabına duyduğu ilgisini, çeşitli münasebetlerle yazdığı şiirlerin sayısından ve onların şairin diğer eserleriyle mukayesesinden anlayabiliriz. İslam İnkılabı bir yana, Şehriyar, İnkılabın rehberi rahmetli İmam Humeyni'ye yönelik olarak ilgi çekici bir aşk besliyordu. Şehriyar İslam İnkılabının zaferinden sonra televizyon ekranına çıkan ilk güçlü şairdir. O, rahmetli İmam Humeyni ile ilgili ünlü şiirini o gün televizyonda okudu ve bu girişimiyle, İran'ın edebi camiasına hakim olan müphem sessizliği bozmuş oldu. Hicr-i Şemsi 1361 yılında, bendenizin girişimiyle gerçekleşen bu çıkış, halkı derinden etkiledi. Şehriyar, şiirine şöyle bir girişle başladı.

"Hayatım boyunca rastladığım en güzel şiir, halkımın tek bir ağız olup: Allah'ım, Allah'ım İmam Mehdi (s.a.)ın kıyamına kadar Humeyni'yi koru" diye haykırmasıydı.

Bu girişin ardından İmam Humeyni ile ilgili şiirini okumaya başlayan Şehriyar şöyle dedi:

Doğal bir güzelliği simgeleyen selvi gibisin sen
Efendimiz oldun da, efendiliğe güzellik kattın

Şehriyar, rahmetli İmam Humeyni ile ilgili olarak yazdığı bir başka şiirinde de şöyle diyor:

İmam'ın çizgisinde olan her yürek övünür durur
Bu nasıl bir imamdır ya Rabbim, mümin de kâfir de eğilir yanında
Onun tekbir sesi nice ordu, nice silahlara bedeldir
Her mevzi onun camisi, her cami de mevzsidir
O, evrensel bir ordu kurmaya muktedirdir.

Şehriyar'ın hayatta olduğu bir dönemde, İslami İran'ın cumhurbaşkanlığı makamında olan (bugünkü İslam İnkılabı rehberi) Ayetullah Hamanei, sanat ve edebiyata duyduğu özel ilgisinden dolayı, Şehriyar'ı da çok seviyordu. Ayetullah Hamanei, Hicri Şemsi 1367 yılında Azerbaycan eyaletine yaptığı bir ziyarette, Şehriyar'ı özel olarak ziyaret edip, onun yanında öteki Azeri şairleri de dinledi ve

Untitled

onlara gereken ilgiyi gösterdi. Şehriyar, Ayetullah Hamanei'ye duyduğu ilgi ve saygısını da çeşitli şiirlerinde dile getirmiştir. İşte onlardan biri "Canlı Şehit" adlı şiiridir:

Senin aşkın uğruna cihad eden muzafferdir sonunda
Senin gibi bir kahraman hiçbir engelden korkmaz
İlahi aşkı olan neden korksun ki!
Bizim canlı şehidimiz bugün cumhurbaşkanıdır.
Kur'an'a sarılmıştır o, canım kurban olsun ona.

Şehriyar, Tahran Cuma namazı hutbeleriyle ilgili olarak da bir başka şiirinde ise şöyle diyor:

İmam'ın kollarıdır o, umut ışığıdır
Hamanei'yi rükû ve secdelerde görüyorum
Arş'ı Alaya yönelenler namaz safında
Ben de dışarıda değilim Allah bilir
Bu namaz yüreğimin içinden kopmaktadır.

Henüz hayattayken kendisi için çeşitli konferanslar verilen, seminerler düzenlenen ve takdir olunan sayılı şairlerden biri de belki Şehriyar'dır. Fakat onunla ilgili en büyük takdir merasimi, hicri şemsi 1363 yılında, İslamî İrşad ve kültür bakanlığının girişimi ile Tebriz üniversitesinde ve şairin 80. Yaş günü münasebetiyle düzenlenen merasimdir. Üç gün süren bu merasimde, cumhurbaşkanının özel mesajının okunmasının yanı sıra ülkelerin kültürel, ilmi ve edebi şahsiyetleri de Şehriyar'ın şair ve manevi kişiliğinden bol bol söz ettiler. Bu merasime katılan ve İran'ın çağdaş büyük şairlerinden Şehriyar'la ilgili birer şiir okuyan söz konusu şahsiyetler arasında rahmetli Allame Muhammed Taki Caferi, Mehrdat Avesta, Hamit Sebzvari, Mahmut Şahrohi, Müşfik Kaşani, Gülşen Kürdistarni, Kudüs Meşhedî, Dr. Gulam Hüseyin Bigdili gibi tanınmış kimseler ve Horasanlı. İsfahanlı, Şirazlı ve Kirmanlı bir grup şairden söz edebiliriz.

Şehriyar'da ilk Şiir Tomurcukları

Şehriyar'ın nine ve halalarının sıcak ilgi ve sevgileriyle beslenen ince ve şairane

Untitled

ruhu, "Haydar Baba" dağının eteklerinde, güzel bir doğa atmosferi içerisinde daha da geliyordu. Ruh'unun ilk şiirsel tomurcukları da işte o çocukluk döneminde ve sözü geçen ortamda beliriverdi. Kendisi bu hususta şöyle diyor: Rukiye bacı adında bir hizmetçimiz vardı. Ben akşam yemeği isterken ona Azerice şöyle dedim: "Rukiye bacı,Hz. Abbas aşkına kalk da akşam yemeği getir!" Bir başka gün ise Abbas kelimesini kullanmayıp cümleyi şöyle kurdum "Rukiye bacı hazret aşkına kalk da getir akşam yemeğini." Bu değişimden kendim bile çok hoşlandım ve işte o andan itibaren şiire olan ilgim başlamış oldu.

Bir gün de Rukiye bacı ile kavga etmişim. Fakat sonra buna çok pişman oldum. Annem madem küfrettin, hadi kalk abdest al da, tövbe et. Ben de Abdest aldım da Tövbe ettim ve o gece kendi kendime şöyle dedim:

Ben Günahkâr oldum Ey vah!
Halkı incitir oldum ey vah!

Aslında bu şiir olarak yazdığım ilk dizeydi. Şiirim gizlice filizleniyordu.

İşte böyle ince ruhlu bin insan, eğitim görmüş ebedi bir çevreye girdiğinde, git gide pişkinleşiyordu. Şehriyar böylece edebi çevrelerle ilişkisini sürdürürken sonunda ünlü bir şair oluverdi.

"Babamın epey arkadaşı vardı. Bunlar Cuma günleri gezmeye çıkar. Beni de götürürlerdi. Genelde Serdrud kıyısına giderlerdi. Bir keresinde de Aynalı dağına çıktık. Aşçı, kilim ve diğer eşyaları önceden göndermişlerdi. Biz de gidip geceyi orada geçirdik. Şehir manzarası ve onun gece vaktindeki görünümüne ilk defa orada tanık oldum. O sıralar Şato Beryan'ı Fransızca okumuş Romantizmi de az-buçuk biliyordum. 12 ila 13 yaşları civarındaydım. İştî o gece romantik bir şiir yazdım. Babamın Fahrzade adında bir dostu vardı. Fahr-ul Kitab'ın oğluydu bu zat. Diğerlerine göre çok genç olduğundan benimle de arası pek iyiydi. Benim şiir yazdığımı görünce alıp okumak istedi. Vermedim. Ani bir hareketle elimden kaptı ve kaçtı ve ardından yazıyı götürüp ötekilerin yanında da okudu. Daha sonra beni yanlarına çağırıp, bizzat kendimin okumasını istediler. Okudum çok beğendiler. Hatta nazar değmesin diye benim için tütsü bile yaktılar. Güçlü bir yapıya sahip olan ve bir zamanlar Türkiye veya Fransa'da okumuş olan rahmetli Dr. Hekim Hoyi şiirimden öylesine etkilenmişti ki cep saatini ödül olarak bana vermek istedi. Eskiden varlıklı insanlar ipek türünden yelekler giyerlerdi. Yeleğin bir cebinde de aksesuar gibi zincirli çok şık altın bir saat taşırlandı. İşte o da öyle bir saatini bana hediye etmek istedi. Saati çikarmak istedi olmadı. Birden onu zincirinden kopardı

Untitled

da bana uzattı. Çekindiğimi görünce de onu avcıma yapıştırdı. Ben hâlâ almamakta direniyordum . Babam bana doğru kaşlarını çattı ve "Doktor.un elini geri çevirme oğlum" dedi.

Şehriyar'ın gençlik döneminde yazdığı şiirlerin bir çoğu maalesef yok olmuş durumda. Üstadın kendisi bu konuda yazdığı şiirleri hiçbir zaman saklamadığı, bulduğu bir parça kağıda yazıp, onu bir kenara bıraktığını, sonra da onu tamamen kaybettiğini söylüyor. Anılarında da kaydettiği gibi, onun şiirlerini toplamayı ve ayrıca kaydetmeyi seven tek kişi samimi dostu rahmetli "Lütfullah Zahidî" idi.

Gazel Ülkesinin Sultanı Şehriyar

Daha önce de belirtildiği gibi Şehriyar, yazdığı şiirleriyle İran'ın eski şairlerini andırıyor. Aradaki bu benzerlik de daha çok gazel alanında kendini gösteriyor. Bu yüzden de Şehriyar, çağdaş ama kıdemli şairlerden sayılabilir.

Şehriyar ilk gazelini, samimi dostu Seyyid Ebu'l Kasım Şiva ile birlikte, Tebriz'in Sohrap mahallesinden geçip "Fiyuzat" okuluna gitti ve öğreniminin yanı sıra, şiirler yazdığı ve onları da babasının arkadaşlarıyla düzenlediği toplantılarda okuduğu ve ödüller aldığı dönemde yazmıştır. Bu gazellerden biri, İran'ın ünlü şairlerinden Şeyh Sâdî'nin "Çiçek değerini kaybeder- Sen çiçek bahçesine gelince" "Hayat kazanır insan, sen söze başlayınca" diye başlayan gazelinden etkilenip, aynı ölçülerde yazdığı şiirdir. Şehriyar'ın ilk başta dört beyit halinde yazılan bu gazeli daha sonraları 14 yıllık bir sürede tamamlandı ve "Şehriyar'ın Anısı" adını aldı.

Sen gül bahçesine gelince gül harap olur;
Yusuf'un kıymeti düşer sen pazara gidince.
Sen dama çıkınca ay bulutun arkasına gizlenir;
Gül değerden düşer sen gül bahçesine gelince.
Ey ordunun güzeli, ayı, ev benim şahım;
Sen her savaşa çıkışında ben sana teslim olurum
Aydın günü kendime aşkımdan kıldım şeb-i tar;
Bu karanlık geceme sen ışık olursun diye.
Ey benim İsa'm Serdar Mescidi'ne gelirsene;
Zülfünün haçıyla ölüleri diriltirsin.

Bu gazel daha sonraki yıllarda tamamlanmışsa da şairin çok genç yaşta böyle bir şey yazmaya kalkması dikkate alındığında, onun güçlü ve şaşırtıcı kabiliyetini her durumda sergilediği bir gerçektir. Bu gazeli Şeyh Sâdî'nin gazeliyle

Untitled

kıyasladığımızda da Şehriyar'ın gerçekten de çok güzel bir şekilde bu işin üstesinden geldiğini, hatta bedî ve yeni tabirler kullanmak gibi çağdaşlık kokan bazı yönleri dikkate alınarak, Şehriyar'ın gazelinin daha canlı olduğunu görüyoruz. Fakat Şehriyar'ın büyük bir ustalığı da onun İran gazelinin dünyaca tanınan büyük bir üstadı Hafız-ı Şirazi'nin şiirlerine yakın yazdığı gazellerinde kendini gösteriyor. Bu arada şunu da açıkça söyleyebiliriz ki Şehriyar, İran'ın son gazel ustaları başta olmak üzere, kendi çağdaşları arasında, Şeyh Hafız Şirazi'ye en yakın şiir yazar bir şair sayılmaktadır. Onun, kendi türünde emsalsiz sayılan en iyi gazelleri arasında "Yolculuğa Çıkan Ay", "Ben ve Ay", "Gençliğin Acelesi", "Vahşi av", "Gençlik Yolumun Mumu Oldu", "Umutsuzluk Mektubu", "Mahzun Ney", "Gömleğin Kokusu", "Kelebek Ateşte", "Uyumlu Ney", "Yol Azığı", "Geldin Sana Can Kurban" ve "Şeker Küpü" adlı gazellerinden örnek olarak ikisini takdim ediyoruz:

Ey Ay! Ey Mehtap! Bu gece derdime deva oluyorsun
Şu Miskinin dertlerini paylaşıyorsun
Ben de güç kaybettiğimden, senin Güneş'ten uzak kalmaktan neler çektiğini biliyorum
Senin de aşkın peşinde olduğundan hiç rahat etmediğini biliyorum
Herkes kederini Mehtap kaynağından yıkarken,
Sen bu gece benim talihime üzülüyorsun
Bahçıvan ciğerine pişmanlık dikenini batırıyor
Sen Ey Çiçek, hadi git, o bahçivana layıksın
Bu mahzun ney sesi Ferhat'ın mezarından mı geliyor?
Çünkü Şirin dudaktan uzak kaldım diye yakınıyor
Bahar'ı müjdeleyen en Kırlangıç bu yıkık kulübeye ne zaman uğrayacaksın?

Gömleğin Kokusu

Ey hüzün şiirinin esiri! Aç Pencereleri bırak gömleğinin kokusu gelsin Yusuf'un Saçının kokusuna can Vaat ettim şimdi
Hayatımı koydum meltem rüzgarının yoluna
Eskilerden söz edip, yüreğimi parçalamak için Lale,
Senden bahsediyor hep.
Aşk pençesindeyken hicran gecesinin işkencesi
Kabir baskısını, büyük bir azabı hatırlatıyor
Marifet sarayının yüksek tapınaklarından olan ben
O semanın önünde saygıyla eğiliyorum

Untitled

Sözümün melih, ruhumun selim olması nedeniyle
Söz ülkesinin sultanı olduğumu söylüyorlar

Şehriyar ve "Haydar Baba"

Hicri- şemsi takvimiyle İsfent 1332'de ve çok eski bir kökü bulunan Nevruz Bayramı'nın eşiğinde, İran halkı ve özellikle de kahraman Azerbaycan halkı, kendi şair evladından eşsiz bir hediye aldı. Genelde tatlı Fars dilinde şiir yazan Şehriyar'ın şairlik geçmişi dikkate alınarak, ""Haydar Baba'ya Selam" adlı değerli eserinin yayımlanmasıyla halk ülke çapında şaşkına döndü. Bu eser hacim açısından küçük olmasına rağmen, okurlar ve şiir severler arasında öylesine bir ilgi ve beğeni topladı ki İranlı şairlerin eserlerinden çok azını bununla kıyaslayabiliriz. Şehriyar'ın kendisi bu hususta şöyle diyor:

"Çocukluk yıllarımdaki arkadaşlarım başta olmak üzere yöre halkının beğenisini kazanabilecek yöre türküleri üslubunda uzunca bir şiir yazmayı hep arzuladım doğrusu. Fakat Tahran'da uzun süre kalmamın etkisiyle, Azerbaycan köylerinin yerel şiirleri ve özellikle de o ince ve esprili tabirlerini hemen hemen unutmuştum. Hatta çocukluk dönemime ilişkin anılarım, silik ve anlamsız tablolara dönüşmüştü. Ama annemin Tahran(a gelmesi, geçmiş günlerden söz etmesi, onun sihirli dilinin etkisi, geçmişi bir masal gibi anlatması ve çocukluk dönemime ait tatlı hikayeleri tazelemesi sayesinde kafamdaki ölümler birden canlanıp, geçmişe ilişkin tablolar da beliriverdiler."

"Haydar Baba'ya Selam"ın kendi muhatabı üzerindeki tatlı etkisi ve zevk sahibi her insanı yoğun olarak tâ derinden yakalayan o manevi nüfuzu hakkında şairin kendisi, bu eserin ilham yoluyla yüreğine indiğine, esasen böylesine duygu ve duyarlılık dolu ve aynı zamanda her kesimden insanı etkileyebilecek bir eserin yazılabilmesi için sırf sanatın yeterli olmadığına inanıyor:

"Bir gün Nazım'ed-Devle'nin evinde toplanmıştık. Ben de rahmetli Saba ile birlikte Nazım'ed-Devle'nin oğlu Emirhan'ın odasında oturuyordum. "Haydar Baba"yı henüz yeni bitirmiştim. Belki de henüz tam olarak bitmemişti. Her halükarda ondan bazı parçalar okuyordum. O sıralarda Nazım'ed-Devle'nin Tebriz'den getirttiği ve on an evin salonunda çay yapmakla meşgul olan ve aynı zamanda benim dizelerimi de dinleyen bir kadın aşçı, birden perdenin aralığından odaya fırladı ve hızla bana doğru gelerek, kendini benim ayaklarıma attı ve bir taraftan da habire "Benim yüreğimden konuşuyorsun oğlum diyordu".

Şairin anlattıkları yürekten kopup gönlü okşadığından, "Haydar Baba"nın

Untitled

yayımlanmasından kısa süre sonra onun satırları, gökten inmiş gibi halk arasında hızla dilden dile dolaşmaya başladı ve büyük bir saygınlık kazandı. "Haydar Baba'ya Selam" İran sınırlarını da aşmış, Türkçe konuşan bütün halklar arasında da elde elde dolaşmış, altın parçası gibi görüldü. Hatta ona nazire'ler yapıldı. Hafız ve Hayyam'ın şiirleri gibi bestelenip güzel sesli şarkıcılar tarafından okundu. Bir başka deyişle çağımızda doğulu ozanlar sülalesinden bir peygamber ortaya çıkmış gibi, onun kelamı Ortadoğu semasında yankılandı.

Şehriyar, "Haydar Baba"dan sonra ana dilinde yine onlarca eser daha yarattıysa da onlardan hiçbiri "Haydar Baba"nın güç ve azametine ulaşamadı. Gerçekte Şehriyar Azeri edebiyatında her şeyden ziyade "Haydar Baba"nın şairidir. Zira bu eser şairin hayatında bir dönüm noktası olmanın yanı sıra, Azeri Edebiyatı tarihinde de yeni bir akımın başlangıç noktası sayılıyor.

Bu ölümsüz eser, Şehriyar'ın gerçek kabiliyetini açıkça ortaya çıkardığından, şairin yaratıcılık hayatında bir dönüm noktası sayılıyor.. Şehriyar'ın Azerbaycan halkı başta olmak üzere, İran halkı arasında özel bir yer edinip, büyük bir sempati kazanması da işte bundan kaynaklanıyor. Bu eseri çağdaş Azerbaycan edebiyatında yeni bir aşamanın başlangıcı olarak görmemizin sebebi, onun yaratılmasıyla Azeri edebiyatı alanında eşine rastlanılmadık bir uyanış ve gelişmenin meydana gelmesidir. Bunun sebebi de "Haydar Baba"dan etkilenip üzerine yapılan sayısız benzeri eserlerden kaynaklanıyor.. Bir yazar ve mütercimim belirttiğine göre bugüne kadar "Haydar Baba"ya özenen 300 nazire kaydedilmiştir. Bu da, edebi ve halkçı bir eserin tam olarak ilgi ve sempati kazanması demektir. Nitekim Hacı Hafız'ı Şirazi İrfan ve Fars edebiyatı aleminde öyle bir makama ulaştırmıştır. Bu arada "Haydar Baba"nın folklorik edebi bir şaheser olduğunu da unutmamak gerekir. Şunu açıkça söyleyebiliriz ki bu eser kendi türünde eşsizdir. Bu manzume, Şehriyar'ın adıyla birlikte sadece Azerbaycan folklor ve edebiyat tarihinde değil ayrıca bu ülke halkının zihninde de ölümsüzleşecektir.

"Haydar Baba" Etrafında Bir gezinti

"Haydar Baba"ya selam gerçekte çağımız ve kültürümüzün köy senfonisi demektir. Çarpıcı bir başlangıçla birden bire kendimizi Azerbaycan'ın renkli, canlı ve coşkun doğasının kucağında, "Haydar Baba" tepesinde gök yüzünün ışığı ve sağanak yağmuru altında, sel gibi akan suları arasında buluveriyoruz. Sonra bir grup kız gözümüze çarpıyor. Sıra oluşturmuş ve doğanın bu ani şakırdayışını seyre

Untitled

dalmışlar. Şair böyle bir girişten sonra şöyle sesleniyor:

Selam Olsun şevketinize, elinize
Benim de bir adım gelsin dilinize

Şimdi sıra çocukluk anılarında... ve Şair emsalsiz bir ustalıkla onları da gözlerimizin önüne sermeye başlıyor. Bu emsalsiz tablolar insanı ister istemez büyülüyor.

Mir Ejder'in türküsü köyün her tarafından işitilmektedir. Öte yandan Aşık Rüstem'in sazının sesi de fon müziği gibi, çocukluk döneminin zemininde daima duyuluyor sanki:

Hatırlar mısın nasıl koşar, kaçırdım!
Kuşlar misali kanat çırpıp uçardım!

Şair daha sonra, şairane adı, güzel şekli, büyüleyici kokusu ve tadı ve eşsiz letafetiyle duyarlı her vatandaşın anılarında özel bir yere sahip olan "Aşık elması"nı hatırlıyor. Daha sonra da tatlı bir rüya gibi gelen çocukluk dönemi oyunlarını tekrarlayıp, "Haydar Baba"(nın eteğinde ve doğanın kucağında geçen böylesi hür ve sade yaşamın, kendisini derinden ve kalıcı bir şekilde hep etkilediğini itiraf ediyor.

Kalmış aklımda tatlı bir rüya gibi
Etkilemiş ruhumu, her şeyimi

"Haydar Baba"nın tepesinde duran şairin ilgisi daha sonra, "kuru Göl"e yöneliyor. Oranın manzarasını da, kuşların uçuşu ve Gumistan'ı tavsif ederken şairane bir dille şöyle betimliyor:

"Haydar Baba"! Kuru göl'ün kazları
Geldiklerin sazak çalan sazları

Daha sonra Kerbela yolu kervanlarının dönüş yollarından bahsediliyor. Şair burada ustaca bir göndermeyle, yüz yılın bulaştığı kokuşma şiddet olayları, düşmanlık ve acımasızlıklardan duyduğu üzüntüsünü belirterek şöyle diyor:

Untitled

Göz yaşına bakan olsa, kan akmaz
İnsan olan beline hançer takmaz
Ne yazık ki kör tuttuğunu bırakmaz

Şair bir kez daha anılarına dalar. Bu kez, yüz rüzgârı ve yağmurundan Şeyh'ul İslam'ın münacat sesine geçer:

Güzel sözler okşardı yürekleri
Ağaçlar da Allah'a baş eğdi

Daha sonra bayırlar, koyun sürüleri, çobanlar ve o dönem ve o mekana dönmeye duyduğu özleme geliyor:

Bir geleydim dağ, dereler uzunu
Okuyaydım "Çoban getir Kuzunu"

Ardından orak mevsimi, bildircin avı, köylülerin iş sonrası dinlenmeleri, güneşin batışı ve akşam üstü ev halkının konumuyla ilgili betimler sırasıyla diziliyor şairin kelimasında:

Yaşlı nine gece masal anlattığında
Tipi gelip, bacaları dövdüğünde
Kurt, keçi yavrusunu yediğinde
Keşke geriye dönüm çocuk olaydım
Çiçek gibi açıp, ondan sonra solaydım

Şiirin devamında, gerçekte buram buram hayat kokan ama görünüşte küçük ve önemsiz olan günlük olaylara ilişkin anılar sıralanıyor:

Halacığımın ballı lokmasını yerdim
Nerde kendimi şımarttığım o günlerim
Ağaca çıktığım, at gezdirdiğim o günlerim

Sonra yine Şeyh'ul İslam'ın yanıklı münacat sesini duyuyor, Meşhedî Rahim ile tanışıp, onun hırka giyişi hikayesini öğreniyoruz. Ve şair tüm bunları canlı bir şekilde gözlerimizin önünde canlandırıyor.

Untitled

Bunun ardından bölge ağlarından Melek Niyazhan, tüfekler, binicilik ve atıcılık, köy kızlarının onları seyre duruşu, nişanlık oyunu, köy düğünü ve bayram merasimleri, bir kez daha şairimizi o günlere götürüyor:

Çarşamba'nın cevizleri, üzümleri
Kızlar der "atil-matil" Çarşamba
Ayna gibi bahtım açıl Çarşamba

Ardından ekini biçme ve ürünü toplama vakitleri, köyde gün batımı ve akşam vakti iki bölümde şöyle bir girişle anlatılıyor:

Yaz gecesi çayda sular şarıldar

Daha sonra hala oğlu Şuca'nın hüznü hikayesine değiniliyor. Şaire göre bu hikayenin sonunda gelinin baht aynası kararıyor. "Nene Kız'ın baht aynası karardı". Ve işte gözlerinin anısı, şairin yüreğinin karanlıklarından bir yıldız gibi parlayan bu "Nine kız" , şairimizin çocukluk arkadaşlarından ve diğer arkadaşlarıyla birlikte onun ilham kaynaklarından biridir:

"Haydar Baba"! Nene kız'ın gözleri
Rahşande'nin şirin şirin sözleri
Türkü dedim, okusunlar özleri
Bilsinler ki ömür gider ad kalır
İyiden kötüden sonunda bir Tat kalır

Şehriyar ikinci "Haydar Baba"'da yine o şirin sözlü Rahşande ile güzel gözlü Nene Kız'a baş vurur ve onları şöyle anlatır:

Rahşande'nin, torunu tutuyor elini
Nene kız ise güveyi var, gelini

Şairler bugüne kadar Ay, yıldız, deniz ve bulutlar ile ilgili çok güzel tasvirler yaratmışlardır. Ama şimdi bizim şairimiz, Ay'ı nehir suyunda boğulurken görüyor. Onun, bu manzarayla ilgili hüznü anlatımı, okurun belleğinde çakılıp kalıyor. Şair daha sonra, karanlık gecelerde kurtlardan korkmasını anımsar gibi birden ecel kurdunu gözleri önüne getiriyor ve onun hemen ardından da kendi gençliğini ve

Untitled

bugünkü yaşlanan halini anımsıyor.

İşte bütün bu anılar ve özellikle de dostlar ve tanıdıkların ölüm ve yok oluşlarının hatırlanması, sonuçta şairi çileden çıkarıyor ve o bu noktada, acı acı yürekten haykırıyor. Sözü yürekten koptuğu için de insanı yürekten etkiliyor tabii. Şairin bu aşamada kaydettiği dizeleri belki onun bu manzume bağlamında en çok ün kazanan dizeleridir:

“Haydar Baba”! dünya yalan dünyadır
Süleyman’dan, Nuh’tan kalan dünyadır
Oğlu, kardeşi derde salan dünyadır
Her kimseye ne vermişse, almıştır
Platon’dan kuru bir ad kalmıştır.

Bu anılar manzumesinde insan ile doğu, sadece yan-yana değil, hatta kimi yerde birbiriyile iç içe olup, kaynaşiyor, yeni bir biçim alıyor ve şiir aleminde ölümsüz bir anlatım dili oluşturuyorlar.

Şehriyar birkaç kişiyi daha tanıttıktan sonra, babası “Hacı Mir Aka Hoşknabi”yi de kısaca anlatarak, onu, bir oğlun babasına olan sevgi ve saygı duygusu ile anıyor ve takdirini belirtiyor. Şaire göre o, güzeller kuşağının sonuncusuydu. Veya bir arkadaşın tabiriyle vefa soyundan gelenlerin sonuncusuydu.

Baba ölünce, dünyanın hali değişti
Sevgiden, şefkatten eser kalmadı

“Haydar Baba” senfonisi, okuru bir nevi duygusal ve içten bir değişime uğratan olağanüstü güzellikte bir doruk noktasının ardından sonuç bölümünde, iyi insanlar arasında barış ve kardeşlik ortamının yeniden canlandırılması ve yüce değerlerin vücuda getirilmesi yolunda, güzel tavsiyelerde bulunuyor ve böylece “Haydar Baba”nın 1. bölümü, güzel ve duamsı bir parçayla sona eriyor:

“Haydar Baba”! Senin gönlün şad olsun
Dünya durdukça ağzın dolu Tat olsun
Senden geçen tanış olsun, yad olsun
Dinle benim şair oğlum, Şehriyar!
Bir ömürdür gam üstünde gam kalır

Untitled

Kafkasya'da Halkın ulusal ve kültürel mirasının korunmasında "Haydar Baba" manzumesinin rolü

İran'da sosyal ve kültürel şartlar, birbirine bağlı ve doğal zaruretler içerisinde olmaları nedeniyle Türkiye ve Azerbaycan cumhuriyeti gibi ülkelerde görünen sosyal-kültürel şartlardan daha farklıdır. Tarihi açıdan İran ile çok geniş kültürel ortaklıkları bulunan bu iki ülkede alfabenin değiştirilmesi ve özel hedeflerle kültürel siyasetlerin dayatılması, ulusal açıdan aşırı zarar ve ziyanlara uğramasına yol açmıştır. Telifisi çok güç olan bu zararın tam ve dakik olarak kavranabilmesi için, aydınlar ve düşünsel liderler başta olmak üzere, halkın çeşitli kesimleriyle direkt irtibata geçilmesi gerekiyor. Böylece bu yöndeki facia, derinlemesine ortaya çıkacaktır. İlerleme ve kalkınma adı altında gerçekleştirilen bu değişim ve gelişmeler aslında, bu tür kültürel siyasetlerle yetişen insanların köksüz, sığ düşünceli ahlakî değerlerden arındırılmış ve tarihî-kültürel meselelerin bilincinde olmayan kimselere dönüşmelerine sebep oluyor. Bunun yanı sıra, bu korkunç girişimin kamufle edilmesi gayesiyle yapılan, milli duyguların kışkırtılması meselesi de, bu bölgelerde yaşayan halkların bilinçlendirilmesini oldukça zorlaştırıyor. Zira, siyasi kışkırtmalarla uyumlu bir hal alan milli duyguların görünüşteki biçimleri, mantıklı ve reformcu düşüncelerin sunulması karşısında bir nevi direniş gücüne dönüşüyor. Bendeniz, meslek icabı ve kişisel ilgim nedeniyle son iki yılda, özellikle sözü geçen siyasetlerin baskısına maruz kalan Orta Asya, Kafkasya ve Türkiye cumhuriyetlerinde yaşayan sıradan insanlarla sürekli temas halindeyim ve bu yöndeki kültürel eksikliğe yakından şahit oldum. Ancak Azerbaycan dili ve milli kültürü "Haydar Baba"nın ortaya çıkması ardından yabancı saldırgan kültürler karşısında bir nevi direniş kazanmıştır. Bunu da Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Bahtiyar Vahapzade, Hasan Hasanzade, Nurettin Rızayev ve Rüstem Aliyev gibi tanınmış aydın, şair ve yazarları benim yanımda şahsen itiraf etmişler ve aynı zamanda "Haydar Baba"nın Azerbaycan ulusal kültürünün korunmasında oynadığı rolü de defalarca takdir etmişlerdir. Kısacası "'Haydar Baba' ya Selam" manzumesi Azerbaycan edebiyatında, Azeri türklerinin bir nevi Şehnamesi olarak, Azeri dili ve kültürünün korunmasında çok üstün bir konuma sahiptir.

kitabın son bölümünde Türkiye'de Yavuz Akpınar tarafından da yayınlanan Şehriyar'ın Sehend'e Mektubu'nu siz değerli okuyuculara bir ilave olarak sunmak istiyoruz:

ŞEHİRİYAR'IN SEHEND'E MEKTUBU

SEHENDİM

Şah dağım, çal papağım, el dayağım, şanlı Sehend'im,
Başı Dumanlı Sehend'im, başı Tufanlı Sehend'im
Başda Heyder Baba tek garla, girovla garişipsan
Son ipek telli buludlarla ufugda sarışipsan

Savaşırken barışipsan
Göyden ilham alalı sirri semâvata deyersen
Hele ağ kürkü bürün, yazda yaşıl don da geyersen
Goradan halva yeyersen
Döşlerinde sonalar sinesi tek şuh memelerde
Ne şirin çeşmelerin var
O yaşlı telleri yel hörmede, ay nazlı Sehend'im
İşveli eşmelerin var
Goy Yağış yağsa da, sel olup ahsa da ahsın,
Yanlarında dereler var

Goy gelemgaşların uçsun ferelerle, hamı bahsın
Başlarında hereler var, sıldırımlar, sereler var
O eteklerde ne kızlar yanağı lalelerin var
Guzular otlayarak neyde ne hoş lalelerin var
Guzular otlayarağ neyde ne hoş nalelerin var
Ay kimi hâlelerin var

Gül çiçekten bezende, ne gelinler kimi nâzın,
Suların zembemesinde, ne derin râz-ı niyâzın
Oynayar güllü gotazın
Titreyir saz telli tek şahanelerin çayda, çimende,
Yel o tellerde gezende, ne Köroğlu çalı sazın

Ördeyin helvet edip gölde perilerle çimende
Gol ganaddan ona ağ hövle açar gezmeli ağzın
Gış gedir, goy gele yazın.

Untitled

Hele novruzgölü var, gar çiçeyin var, gelecekler
Yel yağışda yuyunurken güneşiyle gülecekler

Üzlerin tez silecekler
Gışda keklik hevesiyle çöle kaçdığda canavarlar
Garda gaggıldayarag nazlı gelemgaşların olsun
Yaz o döşlerde nahar mendesin açdıgda çobanlar
Bollu, südlü sürüler, daldı gavutmaçların olsun
Ad alıp senden o şair ki, sen ondan ad alarsan
Ona her dad veresen yüz o mugabil dad alarsan
Tarıdan her zad alarsan
Adag olduğda sen onlar daha artıg ucalırsan
O celaletle Demavend dağından bac alırsan

Şir elinden tac alırsan
O da şe'rin, edebin şah dağdır, sanlı Sehendi,
O da sen tek atıp ulduzlara şe'riyle kemendi
O da Simurgdan almagdadır fendi
Şe'r yazanda geleminden görisen dürr sepelendi

Sanki ulduzlar elendi
Söz deyende görisen gatdı gülü, püsteni, gendi
Yaşasın şair efendi
O ne şair ki, hıyal merkebine şav şığıyanda
O neneg at ayağın tozlu bulutlarda goyanda

O ne şair ki, dağın vesfine misdağ onu gördüm
Men senin tek ucalığ meşgine meşşag onu gördüm
Eşge, eşg ehline müştäg onu gördüm
Lülelenmekdedi yer-göy nece tümer sarıyanda
Göreceksen o zamanda

Ne zaman varsa, mekan varsa kesip biçdi bir anda
Gececekler, gelecekler, ne bu yanda, ne o yanda,
Ne bilim galdı ha yanda
Bah ne hörmet var O'nun öz demişi tek papağanda

Untitled

Şirin'in tacı eyilmiş, gaşı durmuş gabağında

Başına savrulan inci, çarığ olmuş ayağında
Vehy edir şe'ri meleklerdi pıçıldır gulağında
Arzulardır dodağında
O da dağlar kimi Şe'ninde ne yazsam yaraşandır,
O da zalım goparan, gar küleğiyle duruşandır

Guduza, zalıma garşı sine germiş vuruşandır
Guduzun kürküne zalım bireler tek daraşandır
Emma vechinde fağır helgi eğilmiş soruşandır
Gara millet, hüneri bilse hünerle araşandır
Garalarla garışandır, sarışandır

Gece hekgın gözüdür tur töretmiş ocağında
Eriyip yağ tek üreklerdi yanırlar çırağında
Mey mehebbetden içip lale bitipdir yanağında,
O bir oğlan ki, periler su içerler çanağında
İnci gaynar bulağında

Teb'i bir sevgili bülbül ki, ohur gül budağında
Sarı sünbül gucağında
Sular efsaneni söyler, o'nun efsunlu bağında
Seher'in çenli çağında
Şairin zövgü, ne efsunlu, ne efsaneli bağlar

Ele bağlar ki "Elifleyli" de, efsanede bağlar
Od yahıp dağları dağlar
Gül gülerse, bulağ ağlar
Şairin alemi ölmez, ona alemde zeval yoh
Arzular orda ne hatirliye imkandı, mahal yoh

Bağ-ı cennet kimi orda bu haramdır, bu halal, yoh
O mehebbetde melal yoh
Orda haldır, daha gal yoh
Geceler orda gümüşdendi, gızıldan ne günüzler

Untitled

Ne zümürüd kimi dağlardı, ne mermer kimi düzler

Ne sarı telli inekler, ne ala gözlü öküzler
Ay! Nece ay kimi üzler
Gül ağaçları ne tavus kimi çetirin açıp elvan
Hille kervanıdı çöllər, bezenir sürse bu kervan
Deve Kervanıdı, çöllər, bezenir sürse bu kervan
Deve kervanıdı, dağlar yükü etlesdi bu heyvan

Sabir'in şehrine doğru gatari çekmede Servan
O hıyalımdaki Şirvan
Orda gar da yağar emma daha güller sola bilmez
Bu tebiet o teravetde mahaldır ola bilmez
Ömür peymanesi orda dola bilmez

O ufüglerde baharsan ne denizler, ne boğazlar
Ne periler kimi gu guşları uçmagda, ne gazlar
Gölde çimmekde ne gızlar
Balıg ulduz kimi göllerde, denizlerde parıldar
Yel güşuldar, su şarıldar

Gesrlər vardı gızıldan, galalar vardı egigden
Rafeel tablosu tek sehneleri ehd-i etigde
Doymasın köhne refigden
Cennetin bağları tek bağlarının hûr-ü gusuri
Düzülüp gurfede balgundan cevahir kimi hûri

Elde Hurilerinin tûng-i bülûri
Tûngünün gül kimi sehba-ye tehuri
Ne meraklar ki, ayığ gözlere rö'yadı deyersen
Ne şefaglar ki, derin bahmada deryadı deyersen
Uyduran cennet-i me'vadı deyersen

Zöhrenin gesri brilyan, hisarı incidi, yagut
Gesri cadudu, mühendisleri Harut ile Marut
Orda mani dayanıp galmış o suretlere mebhut

Untitled

Gapı gullugçusu Harut
Ordadır şe'r ü müzik menbeyi, serçeşmedi gaynar

Ne periler kimi fevwarelerden efşan olup oynar
Şair ancağ onu anlar
Dolu mehtab kimi istehrdi fevwareleriyle
Meleke orda çimer ay kimi mehpareleriyle
Güllü güşvareleriyle

Şe'r ü musigi şabaş olmada efşandı, perişan
Sanki ağşahıdı olmağda gelin başına efşan
Ne gelinler ki, ne ennik üze sürtelle ne kirşan
Yaha ne tülkü ne dovşan
Ağ periler sarı köyneklı buludlardan enirler

Süd gönülde melek ile çimerken sevinirler
Sevinirler, öyünürler
Govzananda here elde dolu bir cam aparırlar
Sanki çengilere, şairlere ilham aparırlar
Derya kızlarına peyğam aparırlar

Denizin örtüyü mavi, ufügun segfi semavi
Aynadı her yana bahsan, yer olup göyle müsavi
Gerg onun şe'rine ravi
Gurfeler ay bulud altında olar tek görünüller
Göz açıp yumma çırağlar kimi yandıgda sönüller

Sehneler Çerh-i felek tek durulup gah da çönüller
Kölgelikler sürünüller
Zöhre balgunda ilahe şinilinde görünürken
Bahısan Hafız-i de orda celaletle görürsen
Ne seversen

Gâh gören Hafız-i Şiraz ile balgunda duruplar
Gâh gören ortada şetrenc gurupken oturuplar
Gâh gören söz ile, avaz ile eylence guruplar

Untitled

Sanki sager de vuruplar
Hace elhan ohuyanda hamı işden dayanırlar

O nevalerle periler, gâh uyup, gâh oyanırlar,
Laleler şö'lesi elvan şüşe rengi boyanırlar
Ne humar gözlü yanırlar
Ganad ister bu feza, goy gala terlanlı Sehendim
Eşit öz gissemi, destanımı, destanlı Sehendim

Seni Heyder Baba ol ne'releriyle çağıranda
O sefil, darda galan tülkü govan şir bağıranda
Şeytan'ın şıllığa galhanda gatırı nohda giranda
Dede gorgud sesin aldım, dedim arhamdı, inandım
Arha durdugda sehendim, Savalan tek havalandım

Sele garşı gavalandım
Çoşgunun da ganı coşdu, mene bir haylı ses oldu
Her sesiz bir nefes oldu
Baki dağları da hay verdi sese, gıy ha ucaldı
O tayın ne'releri sanki bu taydan da bac aldı

Gurd acıldıhda gocaldı
Rahim'in ne'resi govzandı deyen toplar atıldı
Sel gelip nehre gatıldı
Rüstem'in topları seslendi, deyen bomlar açıldı
Bize gül gonca saçıldı

Gorhna geldim deye sesler de mene, can dedi gardaş
Mene can can deyerek, düşmene gan-gan dedi gardaş
Şehriyar söylemeden gâh mene sultan dedi gardaş
Men de canım çığırıp can sene gurban dedi gardaş
Yaşa oğlan! Size dağdaş deli ceyran dedi gardaş

El size gaflan dedi gardaş
Dağ size aslan dedi gardaş
Dağlı Heyder Baba'nın arhası her yerde dağ oldu

Untitled

Dağa dağlar dayağ oldu
Arazım ayna çırağ goymada aydın şefeg oldu

O tayın ne'resi govzandı ürekler gulag oldu
Yene gardaş deyerek kaçmada başlar ayağ olduk
Kaçdıg üzleştik Araz'da yine gözler bulağ oldu
Yene gemler galağ oldu
Yene gardaş sayağı sözlerimiz bir sayağ oldu

Vesl iyin almada, el çatmada aşgim damağ oldu
Helelik gem saralarken gayalar döndi ağ oldu
Araz'ın süd gölü daşdı, gayalıglar da bağ oldu
Sarı sünbüllere zülf içre, oraglar darağ oldu
Yoncalıglar yine bildirçine yay-yaz yatağ oldu

Gözde yaşlar çırağ oldu, lale bitdi yanağ oldu
Gonca güldi dodağ oldu, ne sol oldu ne sağ oldu
Elimi arhamı gördükde zalım ovçu gısıldı
Sel kimi zülmü basıldı, zine arh oldu kesildi
Özü getdi yeri galdı

Tor guran ovçu atın govmada sındı, geri galdı
Emma Heyder Baba da bildi ki, biz tek hamı dağlar
Bağlanıp gol gola zencirle buludlar, odur ağlar
Ne bilim, belke tebiet özü, namerde gün ağlar
Ne bilim, belke tebiet özü namerde gün ağlar

Eyri yolları açarken, düz olan golları bağlar
Saf olan sineni dağlar
Dağların her goçu terlanı, ceyranı maralı
Hamı düşgün hamı pozgun, sineler dağlı, yaralı
Gül açan yerde saralı

Mehşer olmagdadı bunlar, daha vulgan olacagdır
Zülm dünyası yanarken de tilit gan olacagdır
Vay! Ne tufan olacagdır

Untitled

Dedin Azer eli'nin bir yaralı nisgiliyem men
Nisgil olsam da gülüm, bir ebedi sevgiliyem men

El meni atsa da öz gülşeniminin bülbülüyem men
Eliminin Farsıca da derdini söyler diliyem men
Diye doğru, ne garanlıg ise el meş'eliyem men
Ebediyyet gülüyem men
Nisgil ol çariye galsın ki, ceahir nedi ganmır
Medeniyyet Debin eyler bedeviyyet, bir osanmır
Gün gedir, az gala batsın, gecesinden bir oyanmır
Bir öz ehvalına yanmır
Atar insanlıgı, emma yalan ensabı atammaz
Fitne govzatmazsa bir gün, gece asude yatammaz

Başı başlara çatammaz
Emma menden sarı sen arhayın ol, şanlı Sehend'im
Deli ceyranlı Sehend'im
Men daha erş-i ela kölgesi tek başda tacım var
Elde Musa kimi Fir'ona genim bir ağacım var

Herecim yoh, ferecim var
Men, Eli oğluyam, azadelerin merdi, muradi,
O garanlıglara meş'el, o işıglıglara hadi
Hakga, imana münadi

Başda sınımaz siperim, elde kütelmez gılcım var

- Bu dönemde (Hicri-i Kameri 1275 – 1320) Tebriz'de aşağıda açıklaması yapılan yedi gazete yayınlanmaktaydı. 1- Millet Gazetesi : Hicri Kameri 1275 yılında yeri Ümid Hanı (Kervansarayı), Hacı Abdullah Tacir-i Tebrizi'nin dükkanı. 2- Tebriz Gazetesi: Önce Muhammed Hasan Han İtimat'us-Saltane'nin (Önceki dipnotun devamı) daha sonra Kemal ağa'nın yönetiminde Hicri Kameri 1296 yılında yayınlanmaktaydı. 3 – El-Hadid Gazetesi : Hicri Kameri 1314 yılında Seyyid Hasan Naimi'nin yönetiminde yayınıni sürdürüyordu. 4 – İhtiyaç Gazetesi :Mirza Aligoli

Untitled

Sarrafa tarafından idare ediliyordu. Hicri kameri 1316 yılında yayınlanıyordu. 5 – Edeb Gazetesi : Mirza Muhammed Sadık Edib'ül – Memalik Ferahani'nin gayretleriyle Hicri Kameri 1316 yılında. 6 – Kemal Gazetesi : Mirza Hüseyin Han Tabibzade'nin idaresinde Hicri Kameri 1316 yılında. 7 – Gencine-i Fünun Gazetesi : Seyyid Hasan Takizade, Mirza Hüseyin Han Adalet, Mirza Yusuf İ'tisam'ül-Mülk ve Mirza Muhammed Ali Han Terbiyet'in yazılarıyla Hicri Kameri 1320 yılında yayınlanmaktaydı.

- Şehriyar'ın hayatı hakkında yazılar yazan ve bu yazılarda şairin doğum yerine işaret eden araştırmacıların çoğunluğu, Şehriyar'ın doğum yerinin Hoşkenab, Kayışkurşak ya da "Haydar Baba" olduğunu kaydetmişlerdir. Bu cümleden bunlardan bazılarını aşağıya alıyoruz:

"Büyük Şehriyar'ın doğduğu yerde, başını yücelere uzatmış olan ve Muhammed Hüseyin'ini çocukluk ve gençlik dönemlerinden itibaren kucağında yetiştiren "Haydar Baba" Dağı..." Doktor Gulam Hüseyin Begdili, "Haydar Baba" Manzumesi Tercümesi'nin önsözü (Mütercim Mir Salih Hüseyinî), Fethi yayınları, 1. Basım, Şehriver 1368, sf. 19.

"Bu manzumede şair doğum yerinin çevresinde bulunan "Haydar Baba" Dağını muhatap alıp çocukluk hatıralarını anıyor." Dr. Cevat Hey'et a.ğ.e. önsözü sf. 28.

"Bizim bağıryanık şairimizin adı Seyyid Muhammed Hüseyin Behcet idi. O Azerbaycanlı seçkin bir hatip, yazar ve düşünürdür. Hicri 1285 yılında Tebriz'in banliyölerinden Kara çimen kasabasına bağlı köylerden birinde dünyaya geldi..." Dr. Hüseyin Muhammed zade Sadık a.g.e. önsözü sf. 34.

"Evet "Haydar Baba"nın şair evladı, doğduğu yere dönüşünde artık "o gençlik gözlüğü" gözünde bulunmadığı için, kayıp cennetini bulamaz". Dr. Menuçehr Murtezevi'nin Külliyyat-ı Divan-ı Şehriyar'a yazdığı önsözden, Negah Zerrin yayınları, 7. Basım, sf. 31.

Şehriyar'ın doğduğu ev, Hicri Şemsi 1366 yılı Aban ayında bu makalenin yazarı tarafından ziyaret edildi. O tarihte bu ev, Tebriz'in tanınmış ailelerinden ve çok saygın bir şahsiyet olan Hac Mirza Sadık Bahadırî Bey'in mülkiyetindeydi. Bu evin binası ve bahçesinden görüntülerle birlikte, elimde bulunan bir video kaseti kaydedilmiş olan röportaj esnasında kendileri bu evi Mirza Cevat Natık oğlu merhum Mühendis Natık'tan satın aldıklarını açıkladılar. Ayrıca merhum Şehriyar'ın el yazısı olan bir metni gösterdiler. Devamını Badarî Bey'e hediye ettiği tek ciltlik Külliyyat-ı Divan'ının mukaddimesinde rahmetli Şehriyar, Mirza Sadık Han Bahadırî Bey'in oturmakta olduğu Çay kenar Bazarçe-i Mirza Nasrullah'ta bulunan

Untitled

evin kendi doğduğu yer ve ev olduğunu açıklamaktadır. Bu yazının görüntüleri de söz konusu video kaset içinde mevcuttur.

Bundan başka, Hicri Kameri 1366 yılı Aban ayında merhum Şehriyar'ın oturmakta olduğu Maksudiye mahallesindeki evde bendenizin gerçekleştirdiği televizyon röportajında kendisi de doğum yerinin Bazarçe-i Mirza Nasrullah Mahellesi'nde (Çaykenar) bulunan ev olduğunu belirtmiştir. Bu röportajın kasetleri İran İslam Cumhuriyeti televizyon Kurumu'nun arşivlerinde (Tahran) üç nüsha halinde bulunmaktadır.

- "Babam müçtehitti ama hocalık ekmeğini yemedi. Her zaman da "biz hocalığı ticaret yapmadık" diye şükrederdi. Avukatlık yapıyordu, Azerbaycan'ın ilk avukatı olma özelliğini taşıyordu. Diğer avukatların hepsi onun öğrencileriydiler. O zamanlar adliye yoktu, davalar hocalar huzurunda hal yol oluyordu. Şehriyar'la yapılan röportajın metninden, Aban 1366.

- Bu anıyı Lütfullah zahidi, Külliyyat'ı Divan'a yazdığı Şehriyar'ın biyografisinde ufak değişikliklerle naklediliyor: Şehriyar ile ilgili olarak aklımda kalan en kötü anı, 31 Tir 1331 de meydana gelen annesinin vefatıdır. O gün dairede bendenize geldi ve fevkalade üzüntülüyle acı haberi verdi. Birlikte, Hezar Tahthabi (bin yataklı) Hastanesine gidip annesinin na'sını alarak Kum'a götürdük ve toprağa verdik. Külliyyat'ı Divan, 7.baskı sf.58

- Güzel bir tepesi ve bağları olan bir köy ismi

- Karaçimen köylerinden biri, Şehriyar'ın halalarından ikisi bu köyde yaşamakta idiler.

- "Haydar Baba" dağı eteklerinde karaçimen köylerinden birinin ismi; Şehriyar'ın halalarından diğer ikisi de bu köyde oturuyorlardı.

"Benim dört halam vardı. Yaş sırasına göre Sultan, Setane, sara ve Seyyare hanımlar. İlk üçün hakkın rahmetine kavuştular. "Haydar Baba"ya Selam 3. basım, 1347 sf.75

- Dağ köylerinden biridir (Karaçimen). Çocukluğumda amca oğlum Mahmut Nur Azer ile birlikte oraya bir misafiriğe gitmiş ve birkaç günü ata binip gezerek geçirmiştik." A.g.a.

Untitled

- Molla İbrahim" benim hocam, gerçekten faziletli bir insandır. Hatırladığım kadarıyla 45 yaşından buyana o mahallenin belki de tüm mahallelerin hocası, öğretmeni ve halkın her konuda yardım alabileceği bir insandı. "Haydar Baba"ya Selam sf.45

- Merhum Mir Salih Bey, güçlü bir kaleme sahipti, sade bir yaşantısı ve iyi yürekli bir insandı. Ateşli ve duygusal konuşmaları vardı. ("Haydar Baba"ya Selam Sf. 73.)

- Dr. Abdulali Kareng'in ""Haydar Baba"ya Selam" adlı manzumeye yazdığı önsözden bir bölüm. 1965 Hakikat Yayınları

- Şehriyar ile yapılan söyleşi, Kasım 1987. Merhum Mir Habib Sahir, Şehriyar'ın yakın dostlarından. Bu derin dostluğun etkileri daha sonra Şehriyar'ın;
Amedi canem be gorbant veli hâlâ Çera
Bivefa hala ki men oftadem ez pa çera
Matalı gazelinin şu beytinde görülür:
Şehriyar'a bi Habib-i hod nemi kerdi sefer
İyn sefer rah-ı kıyamet mirevi تنها çera
Yarsız (Habib'siz) hiç yolculuğa çıkmazdın Ey Şehriyar
Bu kez kıyamet seferindesin, yalnız neden

- Şahriyar ile yapılan söyleşi, Kasım 1987

- Asger Ferdi'nin notlarından. Şehriyar ile yapılan söyleşi, Kasım1987
Şehriyar bu konuda şöyle diyor: "ben kendi kulaklarımla Müderris'in yumrukla Rızahan'ın kafasına vurduğunu ve Adam! Bu kafayı samanla mı doldurdun? Dediğini işittim ve gördüm.

- Zahidi'nin kalemiyle Üstad Şehriyar'ın Biyografisi, Divan Külliyyatı'nın önsözü 5. basım

- Bu gazeli Şehriyar, Sadi'nin:
Kıymet'i gol bereved çun to be golzar ayi
Vab_i heyvan beçeked çun to be goftar ayi

Untitled

Matalı beytine nazire olarak nazmetmiştir. Beyad'ı Şehriyar başlıklı bu gazelde Şehriyar'ın Tebriz'deki tahsil yıllarındaki samimi ve eski arkadaşı Ebu'l Kasım Şiva kastedilmektedir.

- Osmanlı edebi devresi ve aynı isimli gazetenin adı. Bu devre 1810 dan 1896 ya kadar sürdü

-1896 – 1909 edebiyat devresi

- Osmanlı edebi devresi 1909 - 1912

- Ekim Devrimi'nden sonraki yıllarda Azerbaycan'ın kuzeyinde kendisine Azerbaycan Cumhuriyeti adını veren bir devlet teşekkül etti. O dönemlerde Azerbaycan'a ilişkin bir takım sözler ileri sürüldüğünden Şeyh Muhammed Hıyabani'nin önderliğinde kıyam eden (Mart 1920) Azerbaycan'ın özgürlükçüleri yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için Azerbaycan eyaletinin adını "Azadistan" olarak koydular. Bundan bir süre sonra Azerbaycan Demokrat partisi Eyalet komitesi Organı teceddüd gazetesinin yazı işleri müdürü olan Taki Rifat aynı adla bir dergi çıkardı. Bu derginin yalnızca 3 sayısı çıkarıldı. 12 Eylül 1920 tarihi taşıyan 4. sayısı basılma aşamasındayken Mehdikolihan Hidayet muhbir'us Saltana tarafından Azerbaycan özgürlükçülerinin kıyamı bastırıldı ve o sayı yayınlanmadı.

- Şehriyar daha 13 yaşındayken Tebriz Mutavassıta öğrencileri tarafından çıkarılan "Edeb" dergisiyle ilk basın işbirliğini başlattı. Edeb dergisinin ilk müdür ve imtiyaz sahibi Abdul zade-i Feriver idi. Şehriyar'ın şiirleri bu dergide "Behçet" mahlasıyla yayınlanıyordu.

- Azerbaycan ve o diyarın özgürlükçülerinden biri. Fransızca'yı mutaassıp babasından öğrendi. Osmanlı Türklerinin yeni edebiyatını da yakından biliyordu. Fars şiirinin uygun metotlarını uygulamaktan vazgeçti. Daha önce benzeri olmayan yeni kafiyelerin kullanıldığı oldukça yeni içerikli kıtaları imzasız yayınlıyordu. Edward Brown'un da kaleme aldığı yeni İran'ın basın ve Edebiyat tarihi eserinde yer verdiği kıtalardan biri şudur:

Vatan'a

Her gün yeni bir görünümle dışarı çıkarsın

Her dem sen can yakıcı bir cilveyle tecelli edersin

Untitled

Kederinin yakışıyla her gece ve her gündüz gönül kuşum
Yeni bir nağmeyle mersiye okumaya başlar
(Ez-Saba Ta Nima, 2 cilt, s. 453)

- Divan Külliyyatı, 7.basım, s,336 Babanın mateminde
- Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987
- Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987
- Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987
- Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987
- Mecdü's sadat akrabalık bağının yanı sıra Şehriyar'ın babasıyla yakın bir dostluğu olmuştur. Merhum hac Mir Aka hacca gittiğinde evinin idaresini Mecdü's sadat üzerine almıştı. Mecdü's Sedat'ın yanı sıra Şehriyar'ın babasının üç kişiyle daha da derin dostluğu vardı. Bunlar Şeyh Muhammed Hıyabani, Mirza İsmail Noberi ve kerbela Ali Ağa Hariri'den ibaretti. Bu üç şahıs o zamanki demokrat parti'nin başkanları idiler(Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987)
- Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987
- Şehriyar ile yapılan söyleşi Kasım 1987
- Şehriyar daha önce Kemal'ül Mülk ile tanışmıştı. Kendisinin ifadesine göre, tahrân'da Mirza Muhammed Han Eşteri aracılığı Kemalü'l Mülk'ün yanına gitmişti.
- Şehriyar ile yapılan söyleşi, Kasım 1987
- Divan Külliyyatı, 1.cilt s.454
- a.g.e.
- Serdar Said Neyyiri, Nişabur valisi ve Nasiruddin Şah'ın kardeşi Neyyiru's-Saltana'nın torunuydu

Untitled

- Divan külliyatı 1.cilt s.283
- Merhum Gülşen Azadi, Horasan şairlerindendi. Şehriyar vefatı münasebetiyle oldukça güzel bir kaside kaleme almıştır. Bu kasidenin matla'ı şöyledir:
Del der hevayı "Gülşen-i Azadi"
Morgi bud fiğanı-yu feryadi
- Divan Külliyatı 1. cilt s. 492
- a.g.e. s.714
- "Haydar Baba"ya selam, dipnotlar 57. bend 1968
- Divan Külliyatı 1. cilt s. 359 "Der costecoy-i Peder
- a.g.e. s.336 (Der Matem-i Peder"
- Şehriyar'ın dediğine göre, Azerbaycanlı olan Ali Vekili, memur atamalarında önceliği Azerbaycanlılara verirdi
- Şehriyar ile yaptıkları söyleşi
- Şehriyar'ın dediğine göre Ali Vekili Azerbaycanlılara iş bulmada öncelik veren bir kimseydi.
- Şehriyar'la söyleşiden
- Külliyat-i Divan c.1, s.22, Bazgeşt-i vatan
- Külliyat_i Divan c.1, s.184, Hala çera?
- Külliyat-i Divan, c.1, s.693, Resayi Süreyya
- Bu gencin adı Şehriyar'ın dediğine göre Hasanzade'nin kayınbiraderi Bakır'dı. Bu zahidi daha sonraları Hüveyda zamanında içişleri bakanı olan Zahidi olmalıdır.

Untitled

(Zuhur ve Sugut-i Saltanat-ı Pehlevi c.2, s.394

- İkinci kasetteki söyleşi metninden

- Külliyyat-ı Divan, c.1, Lütfullah Zahidî'nin önsözü, s.53-54

- Bu gazeli Şehriyar, Sadî'nin:

Kıymet'î gol bereved çun to be golzar ayi

Vab_i heyvan beçeked çun to be goftar ayi

Matalı beytine nazire olarak nazmetmiştir. Beyad'î Şehriyar başlıklı bu gazelde

Şehriyar'ın Tebriz'deki tahsil yıllarındaki samimi ve eski arkadaşı Ebu'l Kasım Şiva

kastedilmektedir.

Not:sitesinden aynen alınmıştır